

Mizo TAWNG
GRAMMAR THAR.

Mizoram State Library
11795

State Library, Mandalay, Aizawl

Accession No. 5000

Date of

Supplier

Price

THU HMA

By Pu Sangliana B.A. (Hons), Retired
Inspector of Schools & Ex. M. P.

Aizawl Middle School-a ka zir lai chuan Mizo
ṭawng ziaik dân hi a hranpaa kan zir pawh ka hre
lo a, kan duh chen chen kan ziaik zawmin kan
zawm lo mai ṭhin niin ka hria. 'Thereng' a ni e-
maw 'the reng' a ni emaw a hrâm vawng vawng
thei tho va — *ahramvawng vawngtheithova* — a ziaik-
tu lam ai chuan a chhiartu lamin dem an hlawh
mai ṭhin. Chutiang a nih lai chuan *Chan Chin Bu*
te Chanchinbu te kan nei nawkin kan neih kâr thlâk
nawk mai. Serkawn Middle School-a ka va luh ve
chuan thu ziaik zawm tûr leh zawm loh tûr te an
uarin an lo ngai pawimawh hle mai a, kan lo zir
ve ngai si loh avangin a tirah pheih chuan ka bo
hle a, zahna pawh ka tawh zin phah hle. Chûng
lai chuan 'takin' hian a hma thu a zawm ziah tûr
a ni a, Aizawl lamah erawh chuan a duh duhin a
tâl hran phal sak a ni a, *chak takin* a kal thei a,
chaktakin a kal thei bawk a, a châng pheih chuan *chak*
tak in a lo kal ve leh a.

Mizo zirlaiho tân kum 1930 Matriculation
Examination aṭangin Calcutta University chuan Lu-
shai lâk a phal sak ve ta a, mahsela chu pawh
chuan Mizo ṭawng ziaik dân bulbâl siamna chiah a
la awm lo va, chu mi hnu rei vak lovah Aizawl
lam leh Lunglei lam Kohhran hotute aiawh Then-
zawla intâwkin Mizo ṭawng spel dân an siam ho
tain ziaik zawm tûr leh tûr lohte an ching fel ta a.
Chu chu Pathian Lehkhabuah leh Kohhran lehkha-
bu chhuah leh thu chhuah dang reng rêngahte zui
a ni a. Zirtirtute leh zirlaite pawhin zirtira, zira
zâwm tûra ngaih an ni a. Amaherawhchu Mizo
ṭawng hi a rîk ang anga ziaik mai a nih avangin
ziaik zawm tûr ziaik zawm loh pawh kha a chhiar
dik ve theih tho avangin a tira lo zir tawh lo lak-
lawh zirtirtute ngei pawhin zir buai leh ai chuan
an rin tih vêl zui ta mai mai a, — vawiin ni thleng
hian Mizo ṭawng ziaik dik thlap thiam hi kan zir-

tirtute leh kan lehkhá thiambo zingah hian an tam lo hle ang. Mizo ṭawng ziaḥ aia Saptawng (English) ziaḥ awl ti zawk leh thiam zawk an ni fur mai. Dik tak phei chuan Press-a thawkho Compositor-te hian lo thiam bel hman hlah lo phei sela chu Mizo ṭawng ziaḥ dân dik hi a hlamzuih thei hial áwm e.

Mizo Grammar bu kan neih chhunte pawhin Formal Grammar an thlûr deuh zêl a, hetia Pu Remkûngan Functional Grammar bu a lo siam hlah hi a lâwmawm tak meuhin ka hria. Ziaḥ dik duh lo ni lovin thiam lo laklawh zir ngaihna hre tawh si lote kan nih avangin he MIZO GRAMMAR THAR hi intuai thar nân i hmang hlah teh ang.

Zirtirtute, zirlaite leh lehkhá thiam sâng tak tak Saptawng pawh dik tak taka ziaḥ zung zung thei si Zo ṭawng ziaḥ mumal thei lo tan chuan he bu hi neih ve vat chi niin ka hria.

Aizawl

14. 1. 1978

THU HMA

By Dr. L. N. Tluanga M. Sc., Ph. D.

Director of Education, Mizoram

Pu Remkûnga lehkhábu buatsaih “MIZO GRAMMAR THAR” hi amah nêh kan en dân nual a, a ṭha hlein ka hria. Mizo ṭawng ziaḥ dân leh kal hmang pawimawh tak tak chiang takin a târlang a, Zo ṭawng zirtu leh hmangtute tân a ṭangkai hlein ka ring. A bîkin, ama thawhna, Zirtirtu Training Sikul tân a ṭangkai lehzual ang.

A thu kalpui dân (approach) hi a tân laiin a ṭha ngawt mai bawh. Lehkhábu ziaḥ hi thil awlai a ni lo, hei Pu Remkûngan a lo puitlin thei hi a fakawm a ni. Zoram zirna (education) tân lehkhábu ṭangkai leh hmanthlâk a nih ka beisei a, ka duh sak e.

Aizawl

January 17, 1978

Thu hmahruai

He lehkhabu tê tak tê, Mizo Grammar Thar hi tûn laia Grammar zir dân tha ber leh tângkai bera an ngaih, "Functional Grammar" ang chia siam a ni a. Hei hian tawng hman dân dik leh ziaik dân dik, thu hrang hrang dik taka hman dân leh thu pakhat pawh kawng hrang hranga hman a nih huna a dinhmun leh dik taka ziaik dân tûr mi a kawh-hmuh a. Chuvângin zirlaite tân Mizo tawng hmang dik tûr leh ziaik dik tûra a tanpui ka beisei e.

Tûn lai hian mi tam tak chuan kan Mizo tawng mawi tak hi kan hmang dik lovin kan ziaik dik lo nasa êm êm thîn a. Kan hriat theih hrâm hrâm thîn avângin kan lungawi mai a. Mahse thangthar lo la awm zêl tûrte pawhina he kan Mizo tawng hi awmze nei taka an rawn hman thiam theih zêlna tûrin keini tûna hmangtute hian awmze nei leh dik taka kan hman a tûl a. Chu chauh ni lovin kan tawng hi kan tihhausak zual zêl a, kan tihhmasâwn (develop) zêl a ngai a. Chu chu tûn laia khawvêl hnam tîn intlânsiakna chi khat a ni.

Tûna kan ziaik dân hman mêk hi a tha tâwk chiah lo a ni thei e, mahse siam tha tûr chuan nasa taka beih a ngai dân a. Tûna kan dân hman lai hi zâwm thiam tlâng tûrin tan la ila, kawng hmang hre tûra naupangte kan kaihhruai chuan awmze nei tak leh dik leh ohhian nuam takin kan ziaik thei ang.

He lehkhabu hian High School leh College zir-lai te, Teachers' Training Institute-a trainee te, zir-tirtute leh mi dangte pawh Mizo tawng ziaik dân leh hman dânah engemaw chen chu a tanpui ngei ka beisei a ni.

Aizawl,
November 14, 1977.

Remkûnga

A Chhûnga thu awmte

Bung.	Thupui.	Phêk.
1.	Mizo tawng ziaik dân.	
(a)	Hawrawppui hmannate	1
(b)	Hawrawppui hmél leh ziaik dân	5
(c)	Thlûkseih hmanna leh hman lohna tûr	7
(d)	Thu zawm leh zawm loh tûrte	8
2.	Thu thenkhat ziaik sual awl bikte	12
3.	Mizo tawnga Parts of Speech-te	
(1)	Noun	31
(2)	Pronoun	34
(3)	Verb leh Adverb	39
(4)	Adjective	45
(5)	Preposition (Postposition)	47
(6)	Conjunction	48
(7)	Interjection	50
4.	Singular leh Plural	51
5.	Mizo tawnga tense hman dân	55
6.	Mizo tawng hman dân	
(1)	Mizo tawng hman dân hrang hrangte ..	60
(2)	Mizo tawng hman dân dik lo	63

Tihdikna

Phek 9-na ilar 13-na mahse ti lovin mah se tih tur

BUNG I

Mizo ɣawng ziaċ dân

Mizo ɣawng hi ziaċ dân tûr dik tak hriat harsa tak a ni a, Thu ɣhenkhat ziaċ zawm tûr nge zawm loh tûr tih hriat harsa tak tak a tam mai a. Tûna kan ziaċ dân hman lai mêk pawh hi duh thu a sâm lohna tam tak a awm thei a. Mahse han siam ɣha tak tak tûr chuan beih fê a ngai dân a. Hei hi Chhim lam Kohbran leh Hmâr lam Kohbranin an lo pawm tawh a ni a. A ɣha tâwk emaw ɣha tâwk lo deuh emaw pawh ni se, a hmangtuten kan zawm tlan ɣhap chuan ziaċa kan thu sawi chu kan inhriat dik sak thei ang.

Mizo ɣawng kan ziaċa kan hriat chian ngai êm ênte chu hawrawp pui hmanna hmun te, thlûksei dahna tûr leh dah lohna tûr te, thu zawm tûr leh zawm loh tûrte hi a ni. Hêng thil pathum zîngah hian a huuhnûng pahnih phei hi chu mi tam tak chuan kan ngai pawimawh lo zual a. Kan thu ziaċ tam tak phei chu a nih ang taka han ohhîar chuan a awmze bo daihte pawh a tam thei hle a ni. Atuaste mah hian ziaċ dân dik (kan dân hman lai) kan hriat chian loh avângin kan inohhîar dik sak lui hrâm hrâm zâwk a. Mahse ziaċ dân hre tân chuan ohhîar dik har tak a ni ɣhîn.

(a) Hawrawp pui hmanna.

Mizo ɣawng kan ziaċin hêngahte hian hawrawp pui hman tûr a ni.

(1) Hming bik (Proper name) bulah.

Mihring hming te, khaw hming te, lui hming te, tlâng hming te, hmun hming te, ram hming te, ran hming te rêng rêng, a bik teka an put chu a bul hawrawp puia tanin ziaak zêl tûr a ni.

Hetiângin :

Awithangpa, Taitesena, Saikûti,
Aizâwl, Lunglei, Champhai,
Tlawng, Tuirlal, Mat,
Tawi, Chalfilh, Phawngpui,
Chemphai, Zâwlpui, Seipui,
Mizoram, India, Assam, Europe, France,
Rânga (ui), Parânga (bâwng), Tiali (âr).

(2) Sentence bulah.

Sentence chu a sei emaw a tawi emaw a bul chu hawrawp puia tan zêl tûr a ni. Sentence chu zawhna pawh a ni thei a, paragraph intanna emaw pawh a ni thei. A enga pawh chu ni se a bul chu hawrawp puia tan zêl tûr a ni.

Hetiângin :

In lo kal a ni maw ? In dam em ?

Kan pâwlah mi sâwm kan awm.

Hei pen ka ohhar e ! A va pha êm !

(3) Hla tlar bulah.

Hla tlar khat chu a thu awmzia a kim emaw kim lo emaw pawh ni se a tlar dawt leh chu hawrawp puia tan leh rêng rêng tûr a ni.

Hetiângin :

Tunge a bul hria a,

Tunge a tâwpna hmu ?

Lalpa finna teh vèl tûrin
 Tunge fing tâwk awm ang ?
 Hetiangin Lal Isua
 Ka thih aiin a thi ta;
 Isua hlu hi kan humhimna
 Lamah jawngtai ilangin.

(4) Mi dang thu sawi (Quotation) bulah.

Kan thu zia kâr laka mi dang thu sawi kan zeh tel rêng rêngin khungna (quotation mark) dah a, mi dang thu sawi chin chiah chu hawrawp puia tan zêl tûr a ni. Tin, mi dang thu sawi tâwp chiahah chuan khung lêtna dah leh tûr a ni bawk. Hetiangin :

Lala chuan Thanga hnenah, "Lo lêng rawh", a ti a.
 Zirtirtuin, "Thu rawh u", a ti a.

Naupangin, "Ka pu, ka lo lût thei ang em ?", a ti a.

(5) Pathian tak leh hming danga Amah sawina bulah.

Pathian tak hming hi kan zia kin a bul chu hawrawp puia tan zia tûr a ni a, chutiang bawkin Pathian tak sawina hming dangte pawh a bul hawrawp puia tan zia tûr a ni.

Hetiangan :

Pathian, Lalpa, Jehova, Engkimtitheia, Awma, Chungnungbera, Immanuela, Hmasabera, Hnuhnungbera, Isua, Krista, Messia, etc.

(6) Thil lam tawia (abbreviations) thenkhatah.

Thil lam tawia zia (abbreviations) thenkhat chu hawrawp pui hlira zia mi a awm a. Chungte chu hawrawp pui ngeia zia thin tûr a ni.

Hetiangan :

A.D., B.C., B.A., M.A., I.A.Ś., U.N.O., U.S.A.,
U. S. S. R., W. C. C., Y. M. A., K. T. P., etc.

(7) **Hming bula nihna (title)-ah.**

Hming bula nihna (title) kan dahin a bul chu
hawrawp pula tan ngai tûr a ni.

Hetiangan :

Pu Vânkham, Pu Rokûnga, Pi Indira Gandhi,
Ni. Sângzuali, Tv. Sângzuala, Ztu. Thanga, Upa
Liana, Evan. Liana, Dr. Liana, Capt. Sânga,
Prime Minister Dessai, President Carter, etc.

(8) **Thu ziaik leh thu hlâwm, a thupui (heading)-ah**

Thu kan ziaik dâwnin a thupui (heading) chu a
chungah emaw a sîr vei lamah emaw kan dah thin
a. Sentence a tling emaw tling lo emaw, a bul chu
hawrawp pula tan ziaik bawt tûr a ni.

Hetiangan :

Inchai ropui.

Tlâng sângte.

(1) **A ram awm dân:**

(2) **Mite hnathawh. etc.**

(9) **Thu thenkhat (special words) bik bulah.**

Mizô jawng a ni emaw ni lô emaw, thu then-
khat Mizô jawng hmang kan hman tawhte, a bul
hawrawp pui hlira tan chi a awm a. Chûng thute
chu a bulah hawrawp pui hmang ziaik zêl tûr a ni.

Hetiangan :

Hosana, Amen, Halleluiah, Jai Hind, etc.

(10) **Thu uar duh bikah,**

Thu kan ziaik latin hming bik pawh ni chuang
lo, thu pângngai mai si, tihlansarh leh uar bik duh

riau kan nei bawk thîn a. Chutiang thu kan uar duh bîk chu a bul hawrawp puia tanin emaw, hawrawp pui hlîr hmangin emaw ziaak a ni fo thîn a. A châng chuan a hnuaish kan rin (underlined) bawk thîn. Hetiangah hian hawrawp pui hman chu a pawm theihin a remchâng hle bawk a ni.

Hetiangan :

Thingtlâng naupang zînga sawi uar ngai tak mai chu Faina thu hi a ni, emaw

Thingtlâng naupang zînga sawi uar ngai tak mai chu FAINA thu hi a ni, emaw

Thingtlâng naupang zînga sawi uar ngai tak mai chu Faina thu hi a ni, emaw

Thingtlâng naupang zînga sawi uar ngai tak mai chu "Faina" thu hi a ni.

A chung a kan entîr ang hian miin a duh ang ber hmangin a ziaak thei a, a tha tlâng vek a ni.

(b) Hawrawp pui hmél leh ziaak dân.

Hawrawp pui thenkhat, mi tam takin ziaak dân tûr dik tak kan hriat mang loh, hmuh hrehawm tak tak leh dik pawh dik lo taka kan ziaak fo thîn a awm a. Chûngte chu Aw te, Ch te, Ng te leh Phi a ni. Hêng a hmasa pathum hawrawp inkawpte hi hawrawp pui anga kan hman dawn hunin a pahniha hawrawp pui ve vea ziaak a ngailo va. A hmatâwng zâwk chauh hi hawrawp puia ziaak tûr a ni a, a dawttu hi chu hawrawp tê a ni tûr a ni.

Hetiangan :

Aw ! a va mak êm ve le !

Awmlai lunglian kha chu hrâng ta lo sela,
Chanchin thain mi a tiêng hle mai.

Chakna min pe ang che.

Nghilh ni a awm lo vang.

Ngai teh, wawin van Lal Fapa.....

Amaherawhohu hawrawp pui hlir hmanga thu kan ziaik chuan a hmatawng obauh lo pawh hawrawp pui vek a ni tur a ni.

Hetiangan :

HMANGAIHNA HRUI VUANIN.....

CHHAK LEH THLANG INDO THU.

AWMKHAWMNA IN HLUI.

Hawrawp pui hi thu bula kan dahin hawrawp awn, kutziaik hawrawp (*italic*) emaw khawlohhut hawrawp (*printed type*) emaw pawh hmang ila thaah ngaih mai tur a ni. Hetiangah hi chuan fet vak a tul lo vang a, hawrawp te chungchangah pawh chutiang baw chu a ni. Ziaik fel leh fiah tha, kawnghmang dik hi kan mamawh ber chu a ni.

Tin, "P" hi khawlohhut hawrawp kan hman chuan a pianhmangah hawrawp pui leh hawrawp te iuang taka ziaik chang a awm thin a. Chutiang thulhah chuan a hmel (*shape*) ni lovin, a awmhmun (*position*)-in hawrawp pui a nih leh hawrawp te a nih chu a hril mai thin a. Line chung a kuang a ingnah chuan hawrawp pui a ni a, line hnua lama a kuang a lawr thlak chuan hawrawp te a ni mai.

Hetiangan :

Pakhat, Pahnih, Pathum, (Hawrawp pui)

pakhat, pahnih, pathum, (Hawrawp te)

Hei hi khawlohhut hawrawp (*printed type*) hmang thin tan briat chian tur a ni a, kutziaik hawrawp awn (*italic*) hmang tan chuan harsatna a awm lo.

(c) Thlûksei hmanah leh hman lohna tûr.

(1) Mizo tawng ziaik hian thlûksei dah leh dah lohvin kawngro a su nasa hle mai a. Chuvangin a dahna tûr leh dah tûl lohna kan hre fiah ngei tûr a ni. Tûna kan hman mêk dân chuan a thlûk a ehho emaw a chhuk emaw a pheih emaw pawh ni se, a ri a fân raih phawt chuan a laia vowel mal awm chungah chuan thlûksei (^) hi dah ngei tûr a ni. Hetiangin :

I bân chu a va lian êm !
 Zing takah tho thîn rawh.
 Vânah kan lâwn thei lo.
 Pangpâr zû khuaiin a dâwt.
 Leikhain fûn rawh.

(2) Vowel chu a bulah emaw a tâwpah emaw pawh awm sela a ri a sei tâwk hle chuan a chungah thlûksei chu dah tho tûr a ni.

Hetiangan :

Âlu kan duh êm êm.
 Fû ka fêp.
 Pangpâr zû a thlum.
 Ôleuh a hrâm vel vel mai.
 Bâwng a bû ûl ûl mai.
 Kêl a bê êl êl mai.
 Bâwng tê a lîm zek zek mai.
 Mau a kûr zêk zêk mai.

(3) Tin, thu chu a ri seiin fân hle mah sela, vowel pahnih a awm kawp chuan thlûksei dah a ngai lo.

Hetiangan :

Huanah thlai ka phun.
 Puan ka sin duh lo.

Fian lian deuhvin tui ka suak.

A tí tha phian mai e.

Tui a phuan buah buah mai.

(d) Thu zawm leh zawm loh tûrte.

Mizo jawng ziaik dik harna ber ohu thu zawm leh zawm loh tûr chungchângah hian a ni. Thu hlâwm khat hriat ohian nghâl mai theih hi ohu ziaik zawm tûr tih kan hre theuh va. Amaherawh-ohu thu hlâwm khat anga ngaih theih, a chângah thu hran anga dah theih bawk si tam tak a awm a. Chutiang thute ohu sentence-a an dinhmun azir-in a chângah zawm, a chângah zawm loh an ni thin a. Chuvangin zawm tûr a nih hun leh zawm loh tûr a nih hun hriat a tûl thin a ni. Tûna kan hman mək dân pawh hi a dik leh tha ber a nih leh nih loh ohu sawi a har hle. Thu thenkhat ohu ziaik zawm emaw ziaik zawm loh emaw pawha a awmze danglam teh ohiam lo, ohhlar dik theih tho chi a awm a. A dân tûr zâwk a ni e, tih thu maiah lo chuan pawmzam theih mai chi a awm a ni. Amahe-rawhchu thû thenkhat ziaik zawma awmze pakhat nei, ziaik zawm lohva awmze hran dâh nei tam fê a awm bawk a. Chutiang thute ohu ziaik zawm leh ziaik zawm loh hun hriat ohian a tûl hle a ni. Chuhilochuan kan thuchahin awmze a nei lo vang.

Zawm leh zawm lohva awmze hrang neite

Tan tam tak ziaik zawma awmze pakhat nei, ziaik zawm lohva awmze hran nei a awm thei a, a entir nân tiam lo thir ila :

chanchin leh chan chin,

dawhkan leh dawh kan.

dawhchbo leh dawh chbo
bânphar leh bân phar
lakhuieh leh la khuieh

- (1) **Chanchin :** Hetia inzawma kan ziaik hian noun a ni a, thu pakhat a ni.

Hetianguin :

Engnge in chanchin le ?

Kan fate chanchin kan lo hria o.

Chanchin thain min tilâwm hle.

- (2) **Chan chin :** Hetia ahranga kan ziaik chuan noun a ni tawh lo va, thu pahni a lo ni tawh. A awmzia pawh "ta chin" emaw "neih chiu" emaw a lo ni daih tawh a. A rik dân inang hle mahse a awmzia a dang daih a. chuvângin a ziaik dân tûr pawh a dang daih a ni.

Hetianguin :

In huan inphel chu, in chan chin chiah kha chhinchhih tharawh u.

Zirtirte chu Thlarau Thianglim an chan chin-ah chiah khân a ni, an lo huai tâk.

- (3) **dawhkan :** Hei pawh hi noun a ni a, thu pakhat a ni.

Hetianguin :

Dawhkân kan nei lo.

I lohkhabu chu dawhkân-ah dah rawh.

- (4) **dawh kân :** Hetia ahranga kan ziaik chuan thu pahni a lo ni a, noun a ni tawh lo va, verb a lo ni tawh zâwk a. Rik dân hrang hrang pawhin a ri thei a, a awmzia pawh a hrang zêl thei a ni.

Hetianguin :

Thil dahna tûr han dawh kân lawk ka duh a ni.

Thut nân thing i han dawh kâng teh ang.

I puan thui chu i va dawh kân nasa ve aw!
(Hetah hian thui kân tihna a ni a, thil dang
tam tak pawh tikhân theih a ni.

Hetiengin : pèk kân, sem kân, kal kân etc.)

- (5) dawhchho : Hetia a inzawma kan ziaak chuan
noun a ni a. Dawhthlêng hmâwr ve ve leh bang
inkâra tap khuaptu thing kham hi a ni.

Hetiengin :

Dawhchhovah ka thu.

In dawhchho chu a va sei ve!

Kan dawhchho a mawih vek mai.

- (6) dawh chho : Hetia ahranga ziaak chuan verb
a lo ni leh tawh a. Chho zâwnge thil kham emaw
sawina a lo ni.

Hetiengin :

Leihlâwn an dawh chho zur mai. Tin, ohho
zâwnge kala mi thil dîl lâwr zêl te pawh
“dawh chho” a ni thei a.

Hetiengin:

Vêng ohhakah pawh kut an dawh chho zêl a,
an hmu tam khawp mai.

- (7) bânphar : Hetia ziaak zawm chuan noun a ni
a, thing chi khat hming a ni mai.

Hetiengin :

Hêng thing thenkhat — char te, zuang te, bân-
phar te hi chu hian duh tak a ni.

- (8) bân phar : Hetia a inzawm love ziaak hi chuan
Verb a lo ni leh tawh a, bân chung lama lek ohho
emaw sîr zâwnge bân pheih emaw sawina a ni.

Hetiengin :

A bria apiang chuan bân phar rawh u.

I bân phar ta che.

Bân pharin vir rawh u.

(9) **lakhuih** : A dang kan sawi tâkte ang bawkin noun a nih chuan hetia ziaik zawm tûr hi a ni a. Chu chu hetia a inzawm hi chuan noun a ni, tih-na a ni.

Hetiengin :

Lakhipur lakhuih chu a thlum hle mai.

August thla hi lakhuih tam lai tak a ni.

(10) **la khuih** : Hetia ahranga ziaik hi chuan verb a ni a, hmeichhe la ohhumin an khuih thin hi a kâwk a ni.

Hetiengin :

I la khuih chu a hniar tha hle mai.

Naupaug deuh chuan la khuih hi an thiam lo va, an phih chat phung zêl mai a ni.

BUNG 2

Thu {henkhat ziaak sual awl bikte.

Hêng thute bi parts of speech hrang hranga hman an nihin ziaak dân tûr pawh a danglam blek blek thei thin a. Chuvángin zir ngun deuh bik a ngai a ni.

Hêng — in, an, a, ah, pui, ti, tir, tu, awm, sak, san, sa, mi, lo, ber, tak leh takin, mahse leh mah se.

(1) "in"

(a) Hei bi noun, pronoun, verb, adjective a nih chuan ahranga ziaak tûr a ni.

Hetiangan :

Hei hi tu in pge ni? (Noun)

Kan biak in chu a lian khawp mai. (Noun)

Lung in ka va tlawh a. (Noun)

Kha in dam em? (Pronoun)

Thingpui in duh em ni? (Pronoun)

In va bengchheng ve le! (Pronoun)

Tui ka in tpeuh mai. (Verb)

Thingpui in laiin nui suh. (Verb)

Ka zun a in tlat mai. (Adj.)

(b) Tin, in hi mahni leh mahni chung a thiltih emaw mi dangte nêna thil intih tawn thu emaw sawi nâna hman a nih chuan prefix ang deuhvin a thupui hma lamah a awm a. A thupui, verb nên chuan zawm ngei tûr a ni.

Hetiangan :

Ka insat palh.

Mi pakhat a inhliam.

A induh teh asia.

In va inbre Chiang awm vo le !

Naupang pahuh inngêng rialin an thu.

He mite hi an inthlahlel ngawt mai.

I damdawi ei chu inlamrêna i nei em ?

Inhmangaib tawn theuh rawh u.

Chu mite chu an inmihran daih tawh.

Inkhêl chu invuak palh hlauhawm tak a ni.

(c) Tin, in hi hmanraw hmanga thiltih (instrumental) sawi nâna hman a nih chuan, chu hmanrua nêh chuan zawm zêl tûr a ni.

Hetiangan :

Tiangan ka vua.

Tubohvin ka chhû.

Chemîn a insât.

Thingin dawhkân au siam

Novin tui ka suak.

Pangpârin in an cheimawi.

Hruin tawn rawh.

(d) Tin, in hi thil nung emaw thil nunna nei lo emaw pawhin thiltih an neih sawi nâna kan hman chuan chu thil (a subject) nêh chuan zawm ngei tûr a ni.

Hetiangan :

Bâwngin a si.

Rûlin a chuk.

Sakeijin bâwng a soh.

Lungin a delh.

Thingin a vua.

Chemîn mi ât.

Hlingin a chhun.

**Hmangaihnnain a dawhthei a, ngil a nei
bawk thin.**

Paula chu éngin a ohhun thlu.

(e) Tin, in hi verb te, noun te, adjective te, adverb te ohhunzawm nāna hman a nih chuan a thupui nēn chuan zawm ngei tūr a ni.

Hetiangan :

Díngin thu a sawi a. (Verb +)

Thuin lehkhā a ohhiar. (Verb +)

Ka lam panin lo kal rawh. (Verb +)

Hmangaihnnain a khat. (Noun +)

Lungngaihnnain min hual vél. (Noun +)

Ngaihdamnain mi a siam tha thin. (Noun +)

Hei hi dikin ka ring. (Adj +)

Hei hi thain i ring em ? (Adj. +)

Ani hi chu rinawmin ka hria. (Adj. +)

Fel takin ohe rawh khai. (Adv. +)

Ring deuhvin han zai teh. (Adv. +)

Hei hi tha hlein ka ring. (Adv. +)

He nula hi rinawm berin ka ring. (Adv. +)

(f) Tin, heng verb leh adverb leh adjective te hi a ni lo zāwng sawina (negative) a nih chuan in chu lo nēn a inzawm thung ang.

Hetiangan :

Nui lovin a awm thei lo. (Verb +)

Tlān lovin kal zāwk rawh. (Verb +)

Ngaihtuah lovin tawng mai mai suh. (Verb +)

A ohhāna dik lovin a hria. (Adj. +)

Lungawi lovin awm suh u. (Adj. +)

Hre Chiang lovin sawi suh. (Adv +)

Ring lutuk lovin ohhiar rawh u. (Adv. +)

(2) "an"

(a) He thu "an" hi noun leh pronoun leh verb anga hman châng chuan ahranga ziaak thîn tûr a ni.

Hetiangan :

In an chu a va tha êm ! (Noun)

An têt thum chêng khatin-ka lei. (Noun)

An tlak a hun tawh' em ? (Noun)

Thanga leh Liana an lo kal. (Pronoun)

An thu sawi ka hre phâk lo. (Pronoun)

I pa chu engnge a an tâk ? (Verb)

Damlo chu engnge a an zêl ? (Verb)

I nu i an chuan i fel ngawt ang. (Verb)

(b) Tin, "an" hi a chunga thlûkseï kan dah chuan "ân" a lo ni a, chu chu "âng" tihna (inflexion) chi khat a lo ni a, verb bawk a ni a, a awmzia erawh chu a hrang dah thei a ni.

Hetiangan :

I ân vak chuan i bâ a lang ang. (V.) (ka âng)

He nu hi chu ân a cheh ngawt mai. (V.) (thin-
ura tawng chiam)

("cheh" hi hmang, ching, tihna a ni).

(c) Tin, an hi English-a preposition "for", "on", etc anga a din chuan a thupui nên zawm tûr a ni thung. A thupui chu verb a ni thei a, noun a ni thei bawk.

Hetiangan :

He thing chu kihan a va tha êm ! (V. +)

He pangpâr chu thliahan a va itawm ve le !
(V. +)

Chhuatan thu suh. (N. +)

Pangang thingan a bet. (N. +)

Thlawhna chu chhûman a pil ta. (N. +)

(3) "a"

(a) He thu "a" hi preposition (or postposition) angin noun, verb, adverb nên inkúngkaihne neia hman a nih ehuan a thupui nên ehuan zawm ngei tûr a ni.

Hetiangan :

Ka kawr hi Aizâwla mi ka lei a nih hi. (Noun +)

Thir hi leia mi laih ohhuah a ni. (Noun +)

Shillonga kal i duh em ? (Noun +)

Pathian thu hriaa zâwm chu an nihlawh. (Verb +)

Thiam duha zir si i thatche em mai (Verb +)

Hmuh che tuma lo kal a ni. (Verb +)

Thingtlânga zin chu hahtlâk tak a ni. (Noun +)

Pensila ziaik chu a fiah lo. (Noun +)

Hoi hi thaa hriat a ni. (Adj. +)

Dika i hriat ehuan a tha e. (Adj. +)

Hoi hi tha bera ngaih a ni. (Adv. +)

Kha chu ahranga dah tûr a ni. (Adv. +)

(b) Tin "a" hi a chung a thlûksei kan dah ehuan "a" a lo ni a. Mi â, rilru buai sawina a ni. Adjective a ni a, ahranga ziaik tûr a ni.

Hetiangan :

I â ta em ni ?

Mi â chu kawl buntîr tûr a ni.

Â â duh ma ta che.

Ui â chu thah vek tûr a ni.

(c) Tin, "a" hi interjection ang deuhva hman châng ehuan ahranga ziaik thîn tûr a ni.

Hetiangan :

Â ! ka sana a thi dêr mai ka ti !

A khai ! a thil ken a thlaui¹ ta hlaui mai â !

Â â â ! an insua¹ ta oñam¹ mai â !

(d) Tin, “a” hi pronoun a nih chuan ahranga ziaak bawk tûr a ni.

Hetiangan :

Bâwng a lo kal.

Naupang a ɣap.

Pensilin a hming a ziaak.

Zirtirtuin thu a sawi.

(e) Tin, “a” hi sentence tâwpah thu tihkim nâna hman a ni bawk ɣhîn a. Chutiang hunah chuan ahranga ziaak tûr a ni.

Hetiangan :

Lala a lo kal a.

Zirtirtuin hming a lam a.

Kawr a lei a, a ɣhui nghâl a.

Tui ka dawh a, ka kawt nghâl a.

(f) Tin, “a” hi prefix an ti hang deuhvin thu ɣhen-khat nên inzawm tlatin kan hman ɣhîn a, chutiang thu chu inzawm a ziaak ngoi tûr a ni.

Hetiangan :

I hria alâwm.

Niminah i pa ka hmu asin.

I duh athu le.

An duh ahnu chuan ti sela a ni mai alâwm.

Pawisa ka nei lo atin a ni ka lei theih loh.

Ka ke nat avângin ka lo kal thei lo.

Mei zûk ɣhat lohzia ka hriat achinah ka sim
ta a ni.

Vân aɣangin a lo chhuk a.

Pathian ram nun atakin kan chên ta.

Lal Isua chu lei ata khaikânin a awm.

I duh apiang mi dîl rawh.

Atlarin ding rawh u.

Apâwl pâwlin ̣thu rawh u.
Pathianin athlâwnin min ehhandam.
 Nang hi **aderin** i lo ti ve ̣thin a.
 In chu **aruaka** hnutchhiabin a awm.
 Pâwl dang **arûkin** an lo zawm reng a.
 Anniho hi **alengin** ̣tha angin an awm mai a ni.
 An lungawi tâk **aliamah** engnge kan sawi tawh
 ang ?

Induh sak **ahnékin** an inhaw tlat alâwm.
Arualin ding ̣thap rawh u.
 Hotu be tûr chuan **ahovin** i kal ang u.
 I kawr thar chu **anarânin** ha teh suh.
 I hmêlhriatte **anazawngin** be kher sub.
 Isua hmuak tûrin **akhuain** an lo thawk a.
 Akbara chu lal **azawnga** lal fîng ber a ni.
 Khua chu **apumin** an tichhe vek a.
Aengakhawlawilova i lo chauh dêr mai le !
Alohva luat hian ̣thil in ti ̣thin a nih hi.

(4) “ah”

(a) He thu “ah” hi preposition (or postposition)
 anga hman a nih chuan a thupui noun te, verb te,
 adverb te nên chuan ziaak zawm ̣thin tûr a ni.

Hetiangan :

Chhuatah ka ̣thu. (Noun +)

Thingah sava a fû. (Noun +)

Chu ̣thil chu lo **hriatah** a va ̣tha ên ! (Verb +)

He thing chu **kihah** a va ̣tha êm ! (Verb +)

Hêng lei buh chu lăk **hmasakah** hman tûr a nih
 hi. (Adv. +)

He pal ̣tu chu tun **thuaiah** a va ̣tha êm. (Adv. +)

He lei chu han **paib lawkah** a va ̣tha êm. (Adv. +)

(b) Tin, “ah” hi verb leh adverb leh adjective nên
 a ni lo zăwng (negative) sawi năna hman a nih

chuan a verb leh adjective leh adverb-ah ni lovin
 "lo" emaw "loh" emaw nèn chuan ziaak zawm zâwk
 tûr a ni.

Hetiangan :

Chu thu chu hriat lohvah a va tha zâwk êm !
 (Verb +)

He in chu thiah mai lohvah a va itawm êm!
 (Adv. +)

Thiam lovah min ngai em ni ? (Adj. +)

Tha lovah min ruat a nih hi. (Adj. +)

Note : Preposition anga hman a nih chuan "an"
 leh "ah" hi thuhmun chiah tih theih a ni.

(c) Tin, "ah" hi noun emaw verb emaw a ni thei
 bawk a. Chutianga a nih chuan ahranga ziaak tûr a
 ni.

Hetiangan :

Ka iptê ah chu a fual mang e ! (Verb)

Meiling i ah chuan i iptê a kâng pawp mai ang.
 (Verb)

In di ah chu a va tlêm ve ! (Verb)

Chhang ban chu ah a har. (Verb)

Chhâng ah hnih lai ka ei. (Noun)

Bazara chhang zawrh chu ah khat lek leka fûn
 a ni. (Noun)

(5) "pui"

He thu "pui" hi kawng hrang hrangin a lam
 rik theih a, a awmzia pawh a dang zêl bawk a.
 Parts of Speech hrang hrangah a hman theih a. Chu-
 tianga hman a nih a, kan ziaak dân tûrte chu hriat
 a tûl a ni.

(a) Verb a nih chuan ahranga ziaak thîn tûr a ni.

Hetiangan :

Thenawmte in sa ka va pui a ni. (Verb)

He in chu a **pui** hle mai ? (Verb)

- (b) Adjective a nih pawhin ahranga ziaik thîn tûr a ni.

Hetiangan :

He in chu a **pui** hle mai ? (Adj.) lian, ropui, etc.

He nu hi chu **pui** tak a ni. (Adj.)

Hei hi kan in **pui** a ni. (Adj.)

Dâk in **pui** awmna i hria em ? (Adj.)

- (c) Noun anga hman a nih pawhin ahranga ziaik tûr a ni.

Hetiangan :

He bâwng notê chu a **pui** a ang hle mai. (Noun)

Ui notein a **pui** hnutê a hnê. (Noun)

- (d) Tin, “**pui**” hi mi dangte nêna ahuhova thil kan tih emaw mi dang pakhat chauh nêna inkûngkaihna neia thil kan tih chângin, a mihringte chu kan thil **tihpui** an ni a. Chutiang thiltih (Verb) leh “**pui**” chu zawm ziah tûr a ni.

Hetiangan :

Tutenge i rawn **kalpui** ? (Verb +)

He thu hi in hotu lo **sawipui** teh. (Verb +)

Hawh teh, dawhkân hi mi han **zâwpui** teh.
(Verb +)

Hei, mi hriat**pui** rawh aw ? (Verb +)

In hotuin thing**pui** a lo in**pui** che u em ni ?
(Verb +)

Mi fir tak hi chu an thil **taşwmpui** a har khawp
mai. (Verb +)

- (6) “**ti**”

(a) He thu “**ti**”, (a inflexion “**tih**”) hi amah mai hi chuan verb a ni a, ahranga ziaik thîn tûr a ni.

Hetiangan :

Hei hi lo **tí** ~~lawk~~ **teh.**
 I fail chu pawí ka **tí** hle mai.
 Hei tu **tih** ñge ni ?
 I nuin, "Lo ñaw rawh", a **tí.**
 Miin **þa** an **tí** hle che asin.
 Engahñge mi **tih** ?
 Kan in hi hla i **tí** em ?
Tí lo ve hnai ka **tí** khawp mai.

(b) Tin, Verb hma lama prefix anga awmin, verb thiltih awmtirtu (causative) a nihin emaw, adjective hma lama prefix anga awmin chu adjective chu verb-a a siam rêng rêngin, a thupui nêñ chuan zawm zêl tûr a ni.

Hetiangan :

Motor chu petrol-in a **tikal** a ni. (+ Verb)
 Thlawhna pawh petrol-in a **tithlawk** a ni. (+ Verb)
 Kan **þianin** a nupui a **titlân** alâwm le. (+ Verb)
 I khâwl chu han **tivir** teh. (+ Verb)
 In pindan **tifai** **þeuh** rawh u. (+ Adj.)
 Thingpui kha han **tilum** deuh teh. (+ Adj.)
 In hotu in **tithinur** em ni ? (+ Adj.)
 Chaw **þhain** min **tihrisêl** thei. (+ Adj.)
 Mai an **tilum** daih mai. (+ Verb)
 Min lo **tinui** suh u. (+ Verb.)
 In lu kha **tihniam** deuh rawh u. (+ Adj.)
 I thingpui chu han **titak** deuh teh. (+ Adj.)

(7) "tîr"

(a) He thu "tîr" hi Verb leh noun anga hman a nih chuan ahranga ziak tûr a ni.

Hetiangan :

Zitirtuin naupang a **tîr.** (Verb)

Hawb teh, ka lo tîr teh ang che. (Verb)

Mi tîrh i hmang êm mai. (Verb). (Inflexion).

Tîrh an hnial ngai lo ve. (Verb). (Inflexion).

A tîr lamah chuan a awl viau. (Noun).

A tîrin thu a awm. (Noun).

(Hetah hian in hian a thupui a zawm lo thei lo va, mahse A leh tîr chu a inzawm lo a ni)

(b) Tin, "tîr" hi adverb anga hman a nih ôhâng a awm bawk a. Chutiang hunah pawh chuan a-hranga zîak tûr a ni.

Hetiangan :

Kan anjam chu a tîak tîr चाह a ni.

Kan anjam chu a tîa dâwn tîr चाह a ni.

Naupang a kal dâwn tîr चाह va, a tlu palh.

An ti tîr a la ni bawk a, an la thiam vak lo.

(c) Tin, "tîr" hi verb hnungah suffix ang deuhva awmin, chu verb thiltih ôhman sawina anga hman a nih chuan a thupui nêh chuan zawm thin tûr a ni.

Hetiangan :

Naupang chu kaltîr mai rawh. (Verb +)

I thian chu thingpui intîr ta ohe. (Verb +)

Dawhkân thar ka siamtîr a. (Verb +)

Zirtirtuin naupang a zirtîr. (Verb +)

Damlo chu khumah an muttîr a. (Verb +)

Hetiangan hian verb dang pawh tîr nêna kan hman kawp chuan zîak-zawm zêl tûr a ni.

Hetiangan :

hriattîr, awmtîr, zaitîr, sawitîr, ôhhiartîr, thuttîr
dintîr, hawtîr, nuihtîr, dahtîr, laktîr phuntîr, rah-
tîr, hremtîr, passtîr, failtîr, sawntîr, kaitîr,

(8) "tu"

(a) He thu "tu" hi noun a nih chuan ahranga zîak tûr a ni.

Hetiangan :

Hei hi ka tu a nih hi. (Singular)

Ka tute ka va kan a nia. (Plural)

Hei hi ka tupa a ni. (Masculine)

Saw saw ka tunu a ni. (Feminine)

Kan faten fa an neih chuan tu mawng bêng kan ni thin.

Tute khûp thum hmu chu dam rei an ni.

(b) **Pronoun a nih pawhin ahranga ziaak tûr a ni.**

Hetiangan :

Tu tak lo kal ang maw ?

Tu berin ngo hria â ?

Kha mi kha tu a nih ka hre lo ve.

Tu pa nge i hmuh ?

Tu nu nge lo kal ?

Tute chuan hria ang maw ? (Plural)

(c) **Tin, pronoun niin (as a pronoun) thu dang tam fê a kawppui thei a. Chutianga hman a nih chuan a kawppui thute nên chuan thu pakhatat a -chang mai thin a, ziaak zawm zêl tûr a ni.**

Hetiangan :

Tumah ka hmu lo ve.

Tupawh lo kal sela a paw lo.

Tunge in zawn le ?

Tuemaw a lo kal a.

Tuinngê lo bia che ?

Tunemaw ka lehkhabu a hawh a ni.

Tuinemaw ka lehkhabu a la.

Tututeemaw chuan hlawh chu an la a.

Tutuemaw ka han sâwm ang e.

Tuinemaw a pen a hloh va.

Tutenemaw chuan an ohhar ngêi ang.

Tumân in hre lo maw ?

Tuteinemaw an lo hmu a nih dâwn hi.

(d) Tin, verb thenkhat tawpah chu verb subject
chuan thil a ti a ni tih sawi nân he thu "tu" hi
belh a ni thin a. A verb nên chuan zawm ngei
tûr a ni.

Hetiangan :

Dawhkan siamtu i ni em ?

Chu thil chu hmutu an awm em ?

A tirtu chung a pik e.

Hnathawktu chu hlauh hmu tlak a ni.

Lei lettû chuan taima takin let rawh se.

Berâm vêngtuin a berâm a vêng a.

(9) "awm"

(a) He thu "awm" hi verb a ni a, ahranga ziaik
tûr a ni.

Hetiangan :

Inah ka awm.

Chini lei tûr a awm lo.

I pâ a awm em ?

Nau ka awm peih lo.

Ka nuin mi awm thin.

(b) Tin, a chung a thlûksei kan dah chuan "awm"
a lo ni a, a rik dân asirih awmze hrang hrang a
nei thei a. Noun te, adjective te, verb te, adverb
te a ni thei. Chutiang a nih pawhin ahranga ziaik
tûr a ni.

Hetiangan :

Ka awm a pâ. (Noun)

I awm a va tûr ve. (Noun)

Mutthang i awm em ni ? (Verb)

Ohhang kan awm thin. (Verb)

Honrân chuan ani hi a awm ber ang. (Adj.)

I thang ahn awm thil awm. (Adj.)

Hre âwm takin i awm a, i hre si lo. (Adv.)

Duh âwm takin awm suh, i duh loh chuan. (Adv.)

(c) Tin, verb thenkhat nêna inkawpin adjective tam fê a siam thei a. Chutiangah chuan a verb nên chuan inzawma ziaak ngoi tûr a ni, thu pakhat a nih avângin.

Hetiangan :

He mi hi chu a va duhawm êm ! (Verb +)

Cancer hi a hlauhawm hle mai. (Verb +)

Kan gian thar chu a ngainatawm hle e. (Verb +)

Hei hi a thlanawm ber âwm e. (Verb +)

A va thlamuanawm lo ve ! (Verb +)

I B.A. passhlân a nghahhlelhawm mange. (Verb +)

(10) "sak"

He thu "sak" hi verb emaw, adverb emaw, adjective emaw a ni thei a. A engpawh chu ni sela ahranga ziaak tûr a ni.

Hetiangan :

He thing chu a va sak êm ! (Adj.)

Thing tha chu sak tak a ni. (Adj.)

In i sak chuan uluk hle ang che. (Verb)

Kumin chu in sak ve ka tum a. (Verb)

Ka kawr hi mi ken sak ta che. (Adv.)

Pangpâr ka lâk sak ang che. (Adv.)

A pawisa an lâk sak daih mai. (Adv.)

Rintlêma chu a lughlu an ohhuh sak lo. (Adv.)

Lugin bang a dêng sak mai. (Adv.)

(11) "san"

(a) He thu "san" hi rik dân hrang hranga rin parts of speech hrang hrangah a hman theih a. Noun te, adverb te, verb te, adjective te a ni thei a. Chutiang a nih chuan ahranga ziaak zêl tûr a ni.

Hetiangin :

He tlangvâl chu a san a tha hle mai. (Noun)

Mi san tha chu an chak deuh nge nge. (Noun)

I san vak chuan a tha lo vang. (Verb)

Ke san mar chuan a tâwt deuh a ni. (Verb)

A nui san san mai. (Double Adverb)

A nui deuh san mai a. (Adv.)

Nula inlêng nei chu an che deuh san san thin.
(Double Adv.)

Hotute kiangah chuan a lo che deuh san thin a.
(Adv.)

Hlîng mi chhunna a kaw san mai. (Adj.)

Kan mai chu enginemaw a kher kaw san mai.
(Adj.)

(b) Tin, mi awm loh hlâna thil lo tih sawi nân,
chu mi thiltih (Verb)-ah chuan suffix angin kan belh
thin a. Chutiangah chuan a verb nên chuan zawm
zêl tûr a ni.

Hetiangin :

Chaw kan lo eisan che asin. (Verb +)

Mi kalsan mai ang che u. (Verb +)

Piangsualte nuihsan suh. (Verb +)

I thil neih mi awhsan suh. (Verb +)

I tlai chuan kan lo tihsan mai ang che. (Verb +)

(c) Tin, "san" hi thlûksei kan dah chuan "sân" a
lo nie, a ri a lo fân a, thu dang daih a lo ni. Chu-
tiangah pawh chuan ahraaga ziaak thin tûr a ni.

Hetiangin :

I sân i theihngihl a ni maw ? (Adj.)

In-kham sân lutuk chuan ke phâk lo vang. (Adv.)

He puân chu a sân duar mai a ! (Adj.)

Khua a sân êm hi, thlai chi thlâk a hmânbmawh-
thlâk lo ve. (Adj.)

(12) "sa"

(a) He thu "sa" hi verb te, noun te, auxiliary verb te, adverb te a ni thei a, ahranga zia k̄thin tur a ni.

Hetiangan :

I sa a ̄tha hle mai. (Noun)

Sa kan zim dāwn. (Noun)

Kumin chu sa a nghal a, thlai kan nei thei lo.
(Noun)

Thing eh sa va phur teh u. (Aux. Verb)

Keini chu siam sa ei ngawt kan ni. (Aux. Verb)

Artui hmin sa a keng a. (Adv.)

A ̄tha sa kan tichhe leh ta a ni. (Adv.)

A sa sa kha thlang rawh u. (Noun or Adj.)

Ni a sa ̄m mai. (Adj.)

In kan sa dāwn. Verb)

Maimawmin a ril a sa mēk a ni. (Verb)

Hla kan sa dāwn. (Verb)

Note : Thu ̄thenkhat sa lo tel vena, hēng khawsa, hausa, phusa, singsa etc. te hi chu thu dang a ni a, ̄then bran theih a ni lo.

Hetiangan :

Nang chu lo phusa ve teh suh.

Hēng hi lo singsa fel deuh teh u.

In va insingsa nasa ve le !

Mi khawsa thei tak an ni.

In va hausa ve le.

(13) "mi"

He thu "mi" hi noun emaw pronoun emaw a ni thei a. Ahranga zia k̄ zēl t̄ur a ni.

Hetiangan :

He mi hi.

Kha mi kha.

Saw mi saw.

Chu mi chu.

Mi an lo kal.

Mi hria em ?

He pen hi a tha mi a ni.

Kha pencil kha a chhe mi a ni.

He mite hi ka thiante an nih bi. (Plural)

Kan pu chu mi tha tak a ni.

Saw mi saw mi sual tak a ni.

Zirtirtu chu mi tha leh mi fel an ni tûr a ni.

(14) "lo"

He thu "lo" hi ahranga ziak thîn tûr a ni.

Hetiangan :

In lo kal thei maw ?

Kan chanchin in lo hria em ?

Kan nau kha in lo hmu maw ?

Hei chu a tha lo.

Mei ka zu lo.

Kan thian a dam lo.

Kaw tha lo an tam mai.

Mi hrisêl lo chu an chak thei lo.

Ka thil kha min lo ngaihven sak teh.

Kan lo a hla.

(15) "ber"

He thu "ber" hi ahranga ziak tûr a ni a, "Lal-ber" or "lalber" chauh hi an ziak zawm thîn.

Hetiangan :

Hei hi naupang tha ber a ni.

Ani hi a fel ber nge nge e.

I duh ber thlang ang che.

Sai a lian ber a, a man pawh a tam hle,

Tukto a thlawk tawi ber.

Lalberin ro a rêl ang.

Lalber hmaah kan ding ang.

(16) "tak" leh "takin"

Hông thu **"tak"** leh **"takin"** te hi adjective leh adverb anga hman an ni ber a. Ahranga ziaak thin tûr a ni.

Hetiangan :

Bâwng lian **tak** a ni. (Adv.)

Fel **tak** a ni. (Adv.)

Lala chu mi duhtui **tak** a ni. (Adv.)

Kan bâwngnhtê chu a **tak** hle mai. (Adj.)

Kan bâl chu a **tak** khawp mai. (Adj.)

Thingpui **tak** lutuk chu a tha lo. (Adj.)

Tha **takin** ti ta che. (Adv.)

Chak **takin** a tlân a. (Adv.)

Dam **takin** kal rawh u. (Adv.)

Khawngaih **takin** mi pø rawh. (Adv.)

(17) "mahse" leh "mah se"

(a) Sentence bulah leh clause bulah chuan **"mahse"** tih hi hetia inzawm hian hman a ni a. A awmzia pawh Saptawnga **"but"** an tih ang hi a ni.

Hetiangan :

A zir ngun hle, **mahse** a thiam lo viau. (but)

Thanga chu mi tha **tak** a ni.

Mahse a nau chu a sual hle. (but)

A hausa, **mahse** (mahsela) a kawm hle.

(b) Sentence laiah emaw a tâwpah êmaw hman a nih chuan **"mah se"** tia ziaak tûr a ni a. A awmzia pawh **"mah la"**, **"nâa"**, **"nain"** etc. tihna ang a ni a. Sâptawnga **"but"** ang a ni lo deuh va; **"although"** emaw **"in spite of"** emaw ang deuh a ni.

Hetiingin :

Hre **mah se a** awi duh lo. (although, in spite of
the fact that).

Tha hle **mah se ka** it lo.

Chak **mah se ka** hlau lo.

Khêl **mah sela an hneh** lo vang. (extention)

Ruah chu sêr **mah se ka** pawiti lo.

Mi hneh lo vang, chak hle **mah se**.

Ka kal tho vang, bla deuh **mah se**.

BUNG 3

Mizo ṭawnga Parts of Speech-te

Mizo ṭawngah hian ṭawng bung hrang hrang
Parts of Speech an tihte hi kan nei ve ṭheuh va.
Amaherawhehu Săṭṭawng lama mi nêu chuan a in-
ang chiah kher lo va. Chuvângin a hman dân te,
a zir dânte pawh a hrappa deuhva kalpui chi a ni.

(1) Noun.

Mizo ṭawngah pawh thil hming chi hrang hrang-
te hi noun kan ti ve a. Hming bîk te, hming in-
ṭăwm chi te, hmanraw hming te leh a dangte an
ni thei. Chûng zingah chuan hming bîk chu kan
ziak apiangin a bul hawrawp puia ṭan zêl tûr a ni.
Hming dang erawh chu sentence bula an ṭan emaw,
uar duh bîkna kan neih ṭum emaw tib lohvah chuan
hawrawp puia ṭan kher a ngai lo.

Hetiangan :

Aizawl, Lala, Tuirial, Chalfilh, Mualmâm, Buh-
chang, etc. (Hming bîk).

Tlâng, lui, thing, mau, tuboh, chem, pensil,
lehkhabu, dawhkan, in, etc. (Hming ṭăwm).

Tin, verb ṭhenkhata na belhin noun kan siam
ṭhîn a. Chûng noun te chu khawih theih, hmuh
theih, concrete or material, a ni thei a. A ṭhen te
chu hmuh theih loh, khawih theih loh, abstract idea
chauh a ni thei bawk.

(a) Verb-a na belha concrete noun lo nite :

Hei hi ka chênna a ni. (In, hmun, khua).

Saw saw lehkhabu dahna a ni. (Chhwar, dawhkan
etc).

Leivûng paihna kha han la teh. (Suahdûr etc).

Hei hi an insualna a ni. (Hmun, place).

Ka tuikawhna a tliak. (Mau phel, etc).

Beng hi ri hriatna a ni. (beng chu).

Bus-ah thutna a chang lo. (thutthlêng etc).

(Chem hi thil sahna a ni. (Chem chu).

etc. etc.

(b) Tin, verb thenkhatah chuan na belhin abstract noun, hmuh theih loh, khawih theih loh kan siam bawk thîn.

Hetiangan :

Lala nêh inhmuhna kan la nei lo.

In naute chanchin hriatna in nei em ?

Chutiang thu sawina kan nei hauh lo.

Lo lén duhna ka nei asin.

Elreina te, itsikna te, huatna te nei suh.

Khurhna leh hlauhna ka nei lo.

Inbuatsaihna ka nei tâwk lo.

Indona chuan retheihna a thlen thîn.

(c) Adjective-ah pawh na belhin abstract noun kan siam bawk thîn.

Hetiangan :

I thatna leh ngilneihnain min thlamuan.

Chapona hi chhiatna hmasah a kal thîn.

Hausakna hiau himna leh lâwmna a siam kher lo.

Ropuina te, sanna te, thiltihtheihna te aini felna

te, thatna te, dikna te a ngaihblutawm zâwk.

(d) Tin, verb thenkhatah leh adverb thenkhatah na belhin concrete noun ni thei, abstract noun ni thei bawk a siam theih bawk.

Hetiangan :

Hotuten inbiakna an nei dawn. (Abstract)

He lai hi kan inbiakna chu a ni. (Concrete)

Dâr thumah inkhâwmna a awm ang. (Abstract)

Hei hi kan inkhâwmna a ni. (Hmun, concrete)

Naktûkah inhmuh khâwmna i siam ang. (Abstract)

Hei hi an inbmuh khâwmna a ni. (Concrete)

He lai hi a thihna chu a ni. (Concrete)

Tûr in chu thihna a ni. (Abstract).

(c) **Abstract noun inhmeh lote :**

Tûn lai t̃hangtharte hian verb-a na belhin chutiang abstract noun chu siam zen kan tum ta mai a. Inhmeh lo tak tak leh upa lam chuan t̃awng tihkhawlohna ang deuh hiala an ngaihte pawh a awm ta nual a. Kan hman zui zêl erawh chuan t̃ha leh inhmeh pawhin kan la hre mai thei hawk e. A entir nân :

(1) Inkhâwm bânah thingpui inna a awm ang.

(2) Naktûkah tui semna a awm ang.

(3) In hna in thawh zawhah hlawh lākna in nei
ang.

(4) Chu mi zawhah zai ngaihthlākna a awm ang.

(5) Dâr thumah chaw eina a awm ang.

etc. etc.

Hêngte hi tûn lai t̃hangthar zinga chin thar (new development) a ni hlawm a. Sâptawngin min hruai (influence) deuh vâng a ni mai thei. Tûn hma lam chuan hetiangin an lo hmang t̃hin a ni.

(1) Inkhâwm bânah thingpui kan in ang.

(2) Naktûkah tui an (kan) sem ang.

(3) In hna in thawh zawhah hlawh in la ang.

(4) Chu mi zawhah zai kan ngaihthla ang.

(5) Dâr thumah chaw kan ei ang.

(2) Pronoun

Mizo ṭawngah hian pronoun chi thum kan nei
 a. Chûngte chu ka leh a plural form kan, i leh a plural form in, a leh a plural form an te hi an ni
 a. A hmasa pahnih ka (a plural kan) leh i (a plural in) hi mihring ai awha hman a ni a, a pathum-na a (a plural an) hi mihring leh thil dang ai awha hman a ni. Hêngte hi First Person, Second Person leh Third Person tiin kan dah thei baw k a ni.

A entîr nân :

Heta hi ka awm. (First Person, Singular)

Heta hi kan awm. (First Person, Plural)

Khata kha i awm. (Second Person, Singular)

Khata kha in awm. (Second Person, Plural)

Sawta saw a awm. (Third Person, Singular)

Sawta saw an awm. (Third Person, Plural)

A hnuhnung pahnih hi mihring emaw, thil dang emaw a ni thei ve ve a.

Tin, hêng ka leh kan te, i leh in te, a leh an te hian sentence-a a dinhmun ang zêlin form dang a nei nual baw k. Hetiang hian entîr ila :—

Ka — kei, keima, keimah, mi.

Kan — keimahni, keini, min.

a — amah, ama, ani.

an — anni, anmahni.

i — nang, nangmah, nangma, che.

in — nangni, nangmahni, che u, u.

(1) Ka — kei, keima, keimah, mi.

Hêng “ka” form hrang hrang zîngah hian “kei” leh “keimah” hi chu “ka” nêna hman kawp ohuen subjective a ni thei ve ve a, “mi” nêna hman kawp ohuen objective a ni leh a. “Keima” hi

chu subjective chauhva hman a ni a, “mi” hi chu objective chauhva hman a ni thung thîn.

Hetiargin :

Kei ka kal ang. (Subjective)

Kei chu ka ni lo. (Subjective)

Keimah ka ni. (Subjective)

Keimah ka kal dawn. (Subjective)

Kei mi hria ni ula ka pa pawh in hre tawh tûr
a ni. (Objective)

Kei mi thlang chu in nihlawh ang. (Objective)

Keimah mirawn hmu ngoi tûr ani. (Objective)

Keimah mi pe ta che. (Objective)

Hei chu keima ta a ni. (Subjective)

He thing hi keima put a nih hi. (Subjective)

Naktûkah mi hmu leh ang che. (Objective)

Sâptawng mi zirtîr ang che aw ? (Objective)

Hêng bâkah pawh hian thil titu liau liau bîk sawi nân **keima** – ah hian “n” kan bolh leh thîn a, “**keimân**” tih kan nei bawk.

Hetiargin :

Keimân ka boi ang. (Subjective)

Keimân ka duh a ni. (Subjective)

(2) **Kan** — keimahni, keini, min.

Hêng “**kan**” form hrang hrang zîngah pawh hian **keimahni** leh **keini** hi **kan** nêna hman kawpin subjective a ni thei a, **min** nêna hman kawp chuan objective a ni leh thîu. **Min** hi erawh chu objective chauhva hman a ni.

Hetiargin :

Keimahni kan-ni. (Subjective)

Keini kan kal ang. (Subjective)

Keimahni min pe a ni. (Objective)

Keini min lo lâwm ang em ? (Objective)

Min bia em ni ? (Objective)

Min lo nghâk rawh u. (Objective)

Hêng bâkah hian thil titu liau liau sawi nân keimahnî tihah leh keini tihah hian “n” belhin “keimahnin” tih leh “keinî” tih kan hmanh bawh.

Hetiengin :

Keimahnin kan hmu alâwm. (Subjective)

Keinî chhân lo îla chu a thi ang. (Subjective)

Keinî kan hria alâwm. (Subjective)

(3) a — amah, ama, ani.

Hêng “a” form hrang hrangte hi subjective a ni thei theuh va, amah leh ani hi chu objective a ni thei tho bawh a. **Ama** hi erawh chu objective-a hman a ni ve lo.

Hetiengin :

Amah chu rorêltu a ni. (Subjective)

Amah chuan a duh a, a ohûngten an duh lo a ni. (Subjective)

Ani chuan a thiam lo vang. (Subjective)

Ani chu zahawm tak a ni. (Subjective)

Hei hi ama in a ni. (Subjective)

Ama thu ngai rawh u. (Subjective)

Amah ka hmu. (Objective)

Amah an hua a ni. (Objective)

Ani an mamawh lo. (Objective)

Ani zawng an duh lo vang. (Objective)

Tin, ama leh ani tihakte hian “n” kan belh chuan “amân” leh “anin” tih kan lo nei leh a. Hêngte hi thil titu (subjective) atân bîk chauhva hman a ni ve leh bawh.

Hetiengin :

Amân kan thâna a hria. (Subjective)

Amân a la hrilh ang che. (Subjective)

Anin a khawih chuan a chhe vek ang. (Subjective)

Anin a zirtîr chuan a tha ngawt ang. (Subjective)

(4) **an** — anni, anmahni.

Hêng “an” form hrang hrangte hi subjective leh objective a ni thei ve ve.

Hetiangan :

Anni chuan mi hre lo. (Subjective)

Anni zawnin an pass lo vang. (Subjective)

Anmahni chuan an thawk lo. (Subjective)

Anmahni thu thu a ni ang chu. (Subjective)

Anni zawnng kan telh lo vang. (Objective)

Anni chu ka hlau lo. (Objective)

Anmahni tak chu ka be lo. (Objective)

Anmahni ka hre tlat lo va. (Objective)

Tin, anni, leh anmahni tihah hian “n” belhin thil titu liau liau (Subjective)-ah hman a ni leh bawk.

Hetiangan :

Annin lo ti ang hmiang. (Subjective)

Anmahnin an tihhnawk chu thian rawh se. (Subjective)

(5) **i** — nang, nangmah, nangma, che.

Hêng “i” form hrang hrangte hi Second Person Singular vek a ni a. **Nang tih leh nangmah tih** hi chu subjective pawh ni thei, objective pawh ni thei bawk a ni a. **Nangma** hi chu subjective chauhva hman a ni a, **che** hi objective chauhva hman a ni thung.

Hetiangan :

Nang chuan lo ti ve suh. (Subjective)

Nangmah i lo kal a ni maw ? (Subjective)

Nang chu an tulang lo che. (Objective)

Nangmah an thlang che a ni. (Objective)

Hei chu nangma ta a ni. (Subjective)

Nangma tih a ni lâwm ni ? (Subjective)

Ka be duh che. (Objective)

Ka ko lo che. (Objective)

Tin, nangma tihah hian "n" belhin thil titu bîk liao liao (Subjective) **atân kan hmanh bawh a ni.**

Hetiangan :

Nangmân lo ti mai rawh. (Subjective)

Nangmân i hria alâwm. (Subjective)

(6) **in** — nangni, nangmahni, che u.

Hêng "in" form hrang hrangah hian nangni tih leh nangmahni tih hi chu subjective leh objective ni kawp thei ve ve an ni a, che u hi erawh chu objective chauhva hman a ni.

Hetiangan :

Nangni chuan lo sawi suh u. (Subjective)

Nangni chu ding suh u. (Subjective)

Nangmahni in lo kal a ni maw ? (Subjective)

Nangmahni tih a ni lâwm ni ? (Subjective)

Nangni pawh an duh che u. (Objective)

Nangni zawng an sawi tel lo che u. (Objective)

Naktûkah lo kal ang che u. (Objective)

An hrilh che u em ? (Objective)

Tin, nangni leh nangmahni tihah hian "n" belhin thil titu bîk chauhva hman thin "nangnin" tih leh "nangmahnin" tih kan nei ve leh bawh.

Hetiangan :

Nangnin in neih chuan a tâwk e. (Subjective)

Nangmahnin ti mai rawh u. (Subjective)

Nangnin mi thlang lo, keimân ka thlang zâwk che u a ni. (Subjective)

Nangmahnin ei tûr pe rawh u. (Subjective)

(3) Verb leh Adverb.

Mizo *ɬawngah* hian verb hi amah maia kan hman chuan thil titu (Subject) thiltih chu a awm dân a lang ehiang êm êm lo va. Adverb nên emaw Double Adverb nên emawa kan hman erawh chuan thil titu (Subject) awm dân emaw a thiltih dân emaw a lang fiah hle ɬhín a ni. Hêng sentence-te hi lo thlîr ila :

- (a) A lo kal.
- (b) A lo kal thoh thoh mai.
- (c) A lo kal thauh thauh mai.
- (d) A lo kal theuh theuh mai.

Hêngahte hian (a)-na hi chuan mi lo kal chu eng ang nge tih emaw a lo kal dân emaw engmah a tilang chiang lo va, (b)-na hi chuan mi lo kal chu lian tak leh sâng tâwk tak a ni tih leh inthazo leh harh tâwk tak a ni tih a tilang vek a ni. Tin, (c)-na hi chuan mi lo kal chu mi narân, lian lêm lo, tê lêm lo a ni tih leh inthazo leh harh tâwk tak bawk a ni tih a tilang a. A palina hi chuan mi lo kal chu tê tak, harh fê a ni tih a tilang thung a ni. Hêng sentence-te hi lo thlîr leh ila :

- (a) Bâwng a bû ûl ûl mai.
- (b) Bâwng a bû âl âl mai.
- (c) Bâwng a bû êl êl mai.

Hêng sentence-te pawh hian “Bâwng a bû” tih ngawt ai chuan a bâwng len leh têt dân te, a aw len leh têt dante thlengin a tilang nghâl a. Mizo *ɬawng* hi double adverb-ah hian a hausa êm êm a. *ɬawng* dang kan han briat vote siin double adverb hian a timawiin a tifiash êm êm a ni.

Tin, double adverb kher lo, adverb narân mai pawh hian thil titu thiltih dân leh thil titu awm

dân a tilang fiah viau a ni. Hêng sentence-te hi lo thlir ila :

- (a) A ̣thu hnûr mai.
- (b) A^{*} ̣thu rûn mai.
- (c) A ̣thu khiau mai.
- (d) A ̣thu ngel mai.
- (e) A ̣thu ngul mai.
- (f) A ̣thu ngal mai.

Hêngahte pawh hian adverb hian a mihring len leh têt te, a thau leh chêr thu te, luhlul hmêl leh nêl-awm lo hmêl a put dân te pawh a tilang fiah hle a ni.

Tin, verb ̣thenkhat leh adverb ̣thenkhat chu negative lam chauhvâ hman mi, affirmative lama hman rem lo a ni a. Adverb ̣thenkhat affirmative lam chauhvâ hman mi kan ngah mai bawk a. A eng ve ve pawh hman mi tam tak a awm bawk.

(1) Negative chauhvâ hman mite.

Chhawrbâwk, sawtsawhlawt, (or sawngsawhlawt), Chiangkuang, fumfe, mang, miah, lêm, ngûr, hauh (adv.) meuh, (uarnash tih loh), teh vak, teh chiam, etc.

Hetiingin :

Kan silai kaw! chu kan va chhawrbâwk lo êm !
 Dân thar siam pawh a sawtsawhlawt chuang lo
 vang.

Inrêl fo pawh hi engmah a sawngsawhlawt lo.

An chanchin kan hre Chiangkuang lo a ni.

Thil kal dân kan hre fumfe ta lo a ni.

An thiam bik mang lo.

An fate awm dân an hre miah lo a ni.

Kas chu ka duh lêm lo ve.

An va hmu ngút lo vang.

An lo kal hauh lo mai.

Chhiarkawp chu a thiam meuh lo asin.

Kha chu ka ít teh vak lo ve.

Kha pawh kha ka duh teh chiam lo ve.

Tin, hêng — meuh, lêm, ngút, teh chiam, teh vak

te hi chu “lo” tel kher lo pawhin a hman theih a.

Chutiangah pawh chuan **negative sense** a keng tho.

Hetiangan :

Hêngte chu in duh meuh em maw ni le ?

Min mamawh lêm em maw ni le ?

Chutiang chu in duh ngút dâwn em maw ni le ?

Zirlai ennawn chu a ̣ul teh chiam em ni ?

Pawisa in mamawh teh vak em ni ?

(2) Affirmative chauhva hman mi adverbte.

Double adverb tam tak hi chu affirmative lam chauhva hman a ni a, negative-ah chuan hman ngaih-na pawh a awm lo va. Tin, adverb ̣henkhat pawh negative lama hman rem lo, affirmative lam chauhva hman ̣hin a awm bawk.

A entîr nân :

mial, rui (adv. ah chauh), ruai, phian, nghek, hnûr, hnur, puau, lung, lang, leng, chuai, chêk, châk, ohûk, teh meuh, leh double adverb tam tak hêng — thoh thoh, thauh thauh, theuh theuh, vak vak, fak fak, fek fek, chang chang, etc. etc. te hi affirmative-ah lo chuan hman a ni thei lo.

Hetiangan :

Ani hian a lo bre mial ang e.

Thing an ohhêk rui mai.

Ka bre deuh ruai chauh a ni.

A ̣ha phian mai.

Mau a pu nghek mai.
 A ̣hu hn̄r m̄i a ni.
 Bawhhlawh an p̄ib hn̄r mai a ni.
 Tui a tling puau mai.
 Ka kut a durh lung mai.
 Ka kut a durh lang mai.
 A puar leng mai.
 Tui a tiper chuai mai.
 Pangp̄ar a vul ch̄ek mai.
 Pangp̄ar a vul ch̄ak mai.
 Pangp̄ar a vul ch̄uk mai.
 Ka duh teh meuh mai.
 A lo kal thoh thoh mai.
 A lo kal theuh theuh mai.
 A t̄l̄n thauh thauh mai.
 B̄awl a vaw vak vak mai a.
 Tubohvin a ohhu fak fak a.
 Tubohvin a ohhu fek fek a.
 A tling chang chang a ni.

Hetiang hian double adverb tam tak obu affirmative
 चाहवा हमान ̣hin, negative lama hman rem lo a
 ni a. Hetiang bawh hian adverb mal tam tak pawh
 affirmative-ah चाह हमान ̣hin, negative-a hman
 rem lo a tam a ni.

(3) Negative leh affirmative-a hman kawp theihhte.

H̄ng adverb-te hi ohu negative-ah te, affirma-
 tive-ah te pawh a hman kawp theih ve ve a ni.

nasa, tak meuh, th̄l̄wt, khawp, hle, viau, êm êm,
 teh r̄ng, tak nḡal, tak tak, ve ve, etc. etc.

Hetiagin :

Sax̄ an suat nasa hle ta m̄i. (aff.)

I p̄ar̄n chuan a va daih lo nasa ve le! (neg.)

- He kawr hi chu a **ṭha tak meuh** a ni. (aff.)
 Hetiang puan chu a tlo lo **tak meuh** a ni. (neg.)
 He sikul hi chu a **ṭha thlâwt** a ni. (aff.)
 Thanga hi chu a duhawm **thlâwt alâwm**. (aff.)
 Ani hi chu a ohbawr theih **thlâwt loh** a ni. (neg.)
 An in chu a **lian khawp mai**. (aff.)
 Kan huan chu a zau lo **khawp mai**. (neg.)
 Ka thingpui chu a sa **hle mai**. (aff.)
 Ka thingpui chu a sa lo **hle mai â** ! (neg.)
 Hei chu a **ṭha viau alâwm**. (aff.)
 Kan vawk chu a la lian lo **viau asin**. (neg.)
 I thil siam chu i va ngun **êm êm ve** ! (aff.)
 I thil siam chu i va ngun lo **êm êm ve** ! (neg.)
 In buh chu a va han **ṭha teh rêng êm** ! (aff.)
 In lo chu a va kâng lo **teh rêng ve le** ! (neg.)
 I thil chui thlah **tak ngial** dawn alâwm le ! (aff.)
 In puitlin lo **tak ngial** dawn alâwm. (neg.)
 Hei chu a **ṭha tak tak** a ni. (aff.)
 Hei chu a **ṭha lo tak tak** a ni. (neg.)
 Ṭhutthlêng leh dawhkân ka duh **ve ve ang**. (aff.)
 Ka lei lo **ve ve mai ang**. (neg.)

(4) **Adverb order.** (Verb leh adverb indawt dan)

A tlângpui thuin adverb chuan verb emaw adjective emaw chu a zui ṭhîn.

Hetiangan :

Thing chu a sâng **hle mai**.

Inkhêl a brât **ngawt mai**.

I va kal **chak ve le** !

Negative-ah erawh chuan adverb chu “lo” hnu-ah a awm ṭhîn a ni.

Hetiangan :

Thing chu a sâng lo **hle mai**.

Hèi chu a ̣hu lo ẽm mai.

I chak lo ẽm mai.

Ka hre lo hle mai.

Amaherawhehu adverb ̣henkhat chu lo hma
lamah a awm thei a, lo hnungah a awm thei baw.
Hẽng adverb-te hi :—

tawp, ngang, rẽng rẽng, riau, dẽr, thlãwt, tlat, etc.
Hetiangan :

An hre lo tawp a ni.

An hre tawp lo a ni.

An duh ngang lo a ni.

An duh lo ngang mai.

Kan hre rẽng rẽng lo.

Kan hre lo rẽng rẽng a ni.

An ngai thei lo riau mai.

An ngai thei riau lo mai.

An ti duh dẽr lo mai.

An hre lo hlen dẽr mai. or

An hre chhuak lo dẽr mai. or

An hre lo dẽr mai.

Ka ti thei thlãwt lo mai.

Ka thiam lo thlãwt mai.

A hnial lo tlat a ni.

A hnial tlat lo a ni.

Tin, adverb ̣henkhat chu lo hmaah चाह हman
theih, a hnua hman theih si lohte a ni.

Hẽngte hi : haah, vak, mish, awzãwng or awkawng,
ikhaw, chai, hlei, etc.

Hetiangan :

Insual chu ka duh haah lo.

Thingui ka chãk vak lo.

Chutiang a, ni tih ka hre mish lo.

An duh awzâwng lo mai.

An hre awkawng lo mai.

Ka thiam ikhaw lo mai.

I hneh chai lo vang.

I hmu hlei lo vang e.

Tin, viau leh hle hi negative-ah chuan lo hnu-ah chauh hman theih a ni. Tûn lai hian mi thenkhat chuan lo hmaah an hmang mai thîn a, hetiang hian Mizo jawng a timawi lo hle a ni.

Hman dân dik :

Zu in hi a tha lo hle.

Mei zûk pawh a tha lo viau.

Hman dân dik lo :

Zu in hi a tha hle lo.

Mei zûk pawh a tha viau lo.

(4) Adjective.

Mizo jawngah hian adjective hi amah maia hman hun chu a awm ngei tak a, mahse abik taka thil awm leh ni, anpui dang nei meuh lo, (special and distinctive) kâwk deuhva kan hman tum tih lohva chuan adverb nêh hman kawp a ni deuh zêl thîn.

(a) Hetiangin :

Lala chu naupang tha tak a ni. (+ adv.)

Kan sikul chu sikul tha tak a ni. (+ adv.)

Favâng lai hi hun nuam tak a ni. (+ adv.)

Thlasik lai chuan a vawt hle thîn. (+ adv.)

Ka pass ve a, ka lâwm khawp mai. (+ adv.)

An in thar ohu a nuam ngawt mai. (+ adv.)

Kan thil va ti chu kan tluang viau e. (+adv.)

Héngahte hian kan thil sawi chu thil ni satliab, thil dang sia hleihluak leh chungchuanna nei hranpa bik lo a ni vek mai. Thil bik deuh leh hranpa

deuh (special & distinctive) kan sawi erawh chuan adjective chu adverb tel lovin emaw, adverb a tel a nih pawhin uarna (emphasis) ni deuh blekin kan hmang thîn a ni.

(b) Hetiangin :

Ani chu mi lian a ni ang a, a ramin kin ni a nei
lo vang.

Mi pawimawh kan be dâwn a ni.

Mi chak chuan thil ropui tak mi tih sak a.

Hei hi bâwng lian a ni.

Clay-a chu khawvêl boxing chak a ni.

Gandhia chu khawvêl mi ropui a tling a ni.

Ganga leh Brahmaputra hi India ram lui liante
an ni a, Amazon hi chu khawvêl lui lian a ni.

Isua chu Pathian Fa, mi thianghlim a ni.

(c) Uarna (emphatic) atâna adverb tel dân.

Rûlngân lian deuh an that asin (+ adv.)

Bus thar deuh hi tu ta nge ni ? (+ adv.)

Hmuithal chu ngil tak a nih loh chuan a hman
theih loh. (+ adv.)

Mark kim hmu tûr chuan thiam tak nih a ngai
a ni. (+ adv.)

Uarnaah hi chuan a lam dân pawh uar a ni thîn.

(d) Double adjective.

Miso jawngah hian adjective hi kan hmang
kawp bawk thîn. Noun a tel thei a, a tel lo thei
bawk.

Hetiengin :

A tha tha hi thiang rawh u. (double adj.)

A lian lian kha la rawh u. (double adj.)

A son son hi a hmin a ni. (double adj.)

A vâr vâr hi thian tûr a ni. (double adj.)

Naupang lian lian tîr mai rawh. (double adj.)
 Thutthlêng sei sei hi rem teh phawt. (double adj.)
 Sêrtblum hmin hmin khu zu lo rawh. (double
 adj.)

Kan thing hi a ro ro i seng ang. (double adj.)

(5) Preposition (Postposition)

Mizo **ṭawngah** hian **sâṭṭawnga** preposition an
 tih ang hi kan nei ve na a, a dînhmun thlîr chuan
 postposition a ni zâwk. Amaherawhohu hming thar
 han pêk êm ai chuan preposition tîin kan sawi ve
 tho ṭhîn.

(a) Hetiangin :

Dawhkânah lehkhabu a awm.

Sikulah ka kal.

Mualah kan infiam.

Biak inah kan inkhâwm ṭhîn.

He thu **ah** hi preposition anga hman a nih
 chuan a thupui neu zawm ṭhîn tûr a ni. Bung 2

(4) (a) en rawh.

(b) Tin, a **chauh** pawh hi preposition angin kan
 hmang ṭhîn a. Chutianga hman a nih chuan a thu-
 pui nênziaak zawm tûr a ni bawh. Bung 2 (3) (a)
 en la.

Hetiangan :

Biak ina a ṭhut laiin ka hmu.

Aizawla awm a ni.

Shillonga kal kan tum.

Sava chu thinga fu a ni. (Ka perh thlâk laiin etc.)

Rûl hi leia tîeng ṭhîn a ni.

Thîr hi leia mi lai chhuah a ni.

(c) Tin, an pawh hi preposition angin kan hmang
 ṭhîn a. Chutianga hman a nih chuan a leh **ah** ang
 bawkin a thupui nênziaak zawm ṭhîn tûr a ni. Bung 2
 (2) (c) en la.

Hetiangan :

Pangang thingan a bet.

Luian an kal.

Lèkhhabu chu dawhkânan ka dah kha.

Inan tunge awm ?

(d) Tin, hêng preposition — ațang, ațangin, ațanga, ata, te hi chu ahranga ziaak țin tûr a ni.

Hetiangan :

Khawi ațang chuan an lo hria ni maw ?

Vân ațangin a lo chhuk a.

A bul ațanga țin leh tûr a ni.

Kei lei ata khaikâna ka awm chuan ka hnenah
mi zawng zawng ka híp ang.

Kha khawi ata in hmuh nge ni ?

(6) Conjunction

Mizo ținwnga Conjunction kan neihte chu —

leh, te, tin, tichuan, chutichuan, chutilochuan, chutilochu, mahse, mahsela, nimahsela, nimahse, amaherawhchu, etc. te hi a ni a. Hêngte hi thu pakhat a nih ținuh avângin ziaak zawm zêl tûr a ni. Ziaak hnan chuan a ținente hi chu parts of speech dangah a chang mai thei.

Hetiangan hian kan hmang hlawn a ni :

Thanga leh Liana an lo kal.

Lèkhhabu te, pensil te, ruler te, ka lei dawn.

I hna chu va thawk la, tin, lo kal leh ang che.

Zing takah tho la, tichuan insawizawi ang che.

Infiem ohing la, chutichuan i hrisêl ang.

Zir ngun deuh rawh, chutilochuan i fail mai ang.

Bengchheng suh u, chutilochu in bre thei lo vang.

Lo lôn ka tum a, mahse ka hman riñ lo a ni.

(7) Interjection:

Mizo ƣawngah hian interjection han tih ve tûr thu hrang hrang kan nei a. Chûng thute chu a sawitu aw chhuak azir zirin interjection dik tak a ni theiin a ni lo thei bawk a ni.

Hetiengin :

Aw ! a tlu ta !

E hei ! a va lian tehlul êm !

Che hui ! a ngam dawn lo ve !

E heu ! a va rãpthlâk êm !

Chei raw ! an insual e !

Hêngahte hian interjection chu - Aw ! tih te, E hei ! tih te, Che hui ! tih te, E heu ! tih te, Chei raw ! tihte hi a ni. Kiang a mite thin ƣhâwng zawk tûra kan ƣawng chhuahna thu apiang hi interjection chu a ni mai.

Bung 4

Singular leh Plural.

Mihring chungchâng sawinaah chauh lo chuan plural form hi noun-ah leh pronoun-ah kan nei chuang lo. Thil tam tak chu singular form-in kan sawi mai a, chu chu singular a ni thei a, plural pawh a ni thei tho bawk thîn. Amaherawho chu singular emaw plural emaw tilang tûrin hmanraw hrang hrang kan hmang a, chu chuan kan thu sawi chu a tichiang mai thîn a ni.

(a) **Singular leh plural ni kawp thei.**

Bâwng ka hmu. (Sing. or Plu.)

Thei kan lo. (Sing. or Plu.)

Kawr ka zuar. (Sing. or Plu.)

Mau ka sât. (Sing. or Plu.)

Dawhkân ka siam. (Sing. or Plu.)

Naupang ka zirtîr. (Sing. or Plu.)

(b) **Singular chauh sawina.**

Thil pakhat (Singular) thu chauh kan sawi dâwn chuan noun hnungah "pakhat" tih belhin emaw, chu noun siawha pronoun "a" hmangin leh a dinhmun (situation)-in pakhat sia tam kâwk lo tûra ngaihruat theih chi deuhvin kan sawi thîn a ni.

Hetiangin :

Bawng pakhat ka hmu. (Sing.)

Mau pakhat ka sât. (Sing.)

Rûl a lo tleng a, ka lo that. (Sing.)

Sava a lo thlawk a, thingah a fu a. (Sing.)

Motor a lo kal a, âr a ohil a. (Sing.)

Lung a lo lum a, ka ke a rawn delh. (Sing.)

Naupang pakhat ka zirtîr. (Sing.)

(c) **Plural siam dân.**

Mizo ṭawngah bian kawng hrang hrangin plural kan siam ṭhîn. **Hetiāng bian :-**

(1) Verb-a adverb emaw double adverb emaw belhin.

(2) Noun-a ṭhîl tam lām sawina belhin.

(3) Noun chw plural form-a dahin.

(4) Noun chi hrangte conjunction-a zawm khâwmin.

(1) Mizo ṭawngah bian singular noun leh chu mi ai awhtu pronoun chu singular form “a” hmang tho siin verb-ah chuan adverb ṭhenkhat emaw double adverb ṭhenkhat emaw, pakhat sia tam ṭhiltih sawina kan belh chuan noun leh pronoun singular form-a hmante chu plural a lo ni mai ṭhîn a ni.

Hetiāngin :

Bawng a lo kal duah duah mai. (Plu.)

Sava a ṭhlâwk noh noh mai. (Plu.)

Fanghmira vâk mur mur mai (Plu.)

Meivâp a lêng*chum chum mai. (Plu.)

Sangha a fuan ṭeuh mai. (Plu.)

Thing a dîng ṭhulh mai. (Plu.)

Pangpâr a pâr vul chûk mai. (Plu.)

Khau a kat sup sup mai. (Plu.)

Mau a pu ṭeuh mai. (Plu.)

(2) Tin, noun chu a zât (pakhat sia tam) sawiin emaw, a tiēm leh tam thu sawina hâng — tam tak, tiēm tô, tiēm, tam fô, tiēm-a-zâwng, engemaw zât, engemawti zât, ṭhenkhat, ṭhahnem fô, ṭhahnem tham tak, chhiar sên loh, etc. hmang telin plural kan siam ṭhîn.

Hetiāngin :

Bâwng pathum ka nei. (Plu.)

Lehkhabu tam tak a lei. (Plu.)

Mau tlêm tê ka loi. (Plu.)

Thingzai tlêm ka thiar a nia. (Plu.)

In tam fê a kâng a ni. (Plu.)

Thingtuai tlêm-a-zâwng ka mamawh a ni. (Plu.)

Mi engemaw zât an lo thleng tawh. (Plu.)

Thing engemawti zat an kit tawh. (Plu.)

Mi thenkhat chu an lâwm mang lo. (Plu.)

Buh thahnem fê an thar ang. (Plu.)

Serthlum thahnem tham tak a rah.

Mi chhiar sên loh an zai. (Plu.)

- (3) Tin, noun chu mihring a nih chuan plural form-a dahin emaw, singular form pawh ni sela an ai awhtu pronoun chu plural form-a dahin (chu chu an, in, kan etc.) plural kan siam thîn.

Hetiangu :

Mi an lo kal. (Plu.)

Naupangho an infiam. (Plu.)

Kan naute an zin a. (Plu.)

Naktukah kan zin dâwn. (Plu.)

Engtikahnge in lo kal ang. (Plu.)

Nuhovin hla an sa dâwn. (Plu.)

College-ho an picnie dâwn. (Plu.)

September ni nga hi zirtirtute ni a ni. (Plu.)

- (4) Mihring pawh, thil dang pawh, noun chi hrang hrangte conjunction hmanga huer khâwmin plural kan siam bawh thîn.

Hetiangu :

Thangi leh Thanga an innei dâwn. (Plu.)

Nu te, pa te, naupang te an inkhâwm. (Plu.)

Thing te, mau te, lung te kan mamawh ang.
(Plu.)

No te, thlêng te, fian te, kan sil thîn. (Plu.)

Pathianjin lei leh vân a siam. (Plu.)

Tân lai hian sâptawng kalhmangin min fan obhuah (influence) tâk deuh vâng emawni, mi then-khet chuan thil tê tham leh thil nung hlei lovah-te plural form "an" hi kan hmang ta fo mai a. Upa lam tân chuan briat pawh a nuam fahran awm lo ve.

Hetianguin :

Kan khanghû an lo chawr ta fur mai.

Kan puan pho an tla phung mai.

In buh chu an lo va tha ta êm !

I mau put chu an va kawî hlawn ve le !

Fanghmîr an va tam êm !

In lung chher chu an tê êm hlawn mai.

etc. etc.

Hêngte hi tân hma chuan heti hian an sawi a, a inhmeh zâwk êm êm a, hman dân dik pawh a nizâwk.

Hetianguin :

Kan khanghû a lo chawr ta fur mai.

Kan puan pho a tla phung mai.

In buh chu a lo va tha ta êm !

I mau put chu a va kawî hlawn ve le !

Fanghmîr a va tam êm !

In lung chher chu a tê êm hlawn mai.

Bung 5

Mizo tawnga tense hman dân.

Mizo tawngah hian tense hrang hrang kâwkin thu kan sawi ve ngei thin a, amaherawhchu sâp-tawnga tense form hrang hrang an hman ang hi chuan form hrang hrang kan hman ve lo va. Kan thu sawi chu Past Tense a nih chuan khawimaw laiah thu dang belh telin kan tilang mai thin. Chutiang bawkin tense dang a nih pawhin thu dang kan belh a, chu chuan a hun thu a hril thin a ni.

Tin, thu tam tak chu engmah belh lovin, eng tense nge a nih pawh briat fiah hleih theih lohvin kan sawi mai thin a. Tense hrang hrang ang pawhin a ngaih theih reng thin a ni.

(1) Tense hrang hrang ni theia sawi dân.

Thu tam tak chu Present Tense form-in kan sawi mai a, mahse a nihna takah chuan Past Tense te, Present Perfect te emaw a ni zâwk mah thin. Hetiangin :

Lalan pheikhawk thar a lei.

Rûlgân lian tak an that.

Naupangin a pen a hloh.

Lianan B. A. a pass. .

Bâwng bo chu an hmu e.

Hêng sentence-te hi kan en chuan a hun thu khawi laiah mah sawi lanna a awm lo va, a sawitu leh thiltih a sawi lan tâk inlaichin dân (situation) azir zêlin Present Tense emaw, Present Perfect Tense emaw, Past Tense emaw a ni thei theuh mai.

(2) Past Tense.

Kan thu sawi chu thil kal tawh, Past Tense, a ni tih tilang chiang tûr chuan hun sawina hrang

hrang hêng—~~nichinah~~ khân, tukinah, nimirah, nimirah, kâr hmase khân, thla hlui khân, nikumah, hmânah, etc. te hi kan hmang thin.

Hetiangan :

Nichinah khân khawng e i awm ?

Tukinah Lala nên kan inhmua a.

Nimirah sikul ka kal.

Nimirah phah khân fare-well kan nei.

Kâr hmase khân ka dam lo va.

Thla hlui khân phah ka kal a.

Nikumah B. A. ka pass.

Hmânah ruah tam tak a sâr.

(3) Past Perfect Tense.

Past Perfect Tense hi Mizo tawngah hian kan nei hranga meuh lo va. Mahse sâptawng hian min kaihruai (influence) nasa ta a. Sâptawnga Past Perfect form-a an sawite Mizo tawnga kan han dah ve hian past perfect ni ve deuh tûr in engtin tin emaw kan belhohhah ve a. Chutiang atân chuan past tense-ah "tawh" emaw "daih tawh" emaw "tawh tûr" emaw "daih tawh tûr" emawte hi kan belh ve mai thin a ni.

Hetiangan :

Kan hotu chu hmânah a hâng daih tawh.

B. A. chu nikumah ka pass daih tawh alâwm.

Hei chu lo tih, zawh daih tawh tûr alâwm.

Ka pi chu hmânah a thi daih tawh a ni.

Hetiangan deuh hian Past Perfect chu kan hmang ve a, mahse Simple Past aia a danglamne vak a awm lo va. Simple Past satlah hi erawh chu Present Tense leh Present Perfect pawh ni thei ve thein kan sawi bawh thin a. A hun thu sawi

lang chuang lova kan sawi mai bawh thín avângin tlêmin a danglam deuh tih theih a ni chauh a ni. A hun thu sawi tela Past Tense kan hman dân nên pheh chuan Past Perfect chu a danglam meuh lo a ni.

(4) Present Tense (Present Progressive)

Tûna thil tih lai mêk (real present)-ah thu thenkhat, hêng—mêk te, tûnah te la te, rih te hi kan belh mai thín a. Mite nêna kan inbiak dân ezirin belh kher lo pawhin thil tih lai mêk chu kan sawi bawh thín.

Hetiingin :

Chaw ka ei mêk a ni

Tûnah chuan ka thu a ni.

Lehkha ka la chhiar a ni.

Chaw ka ei rih a ni

Chaw ka la ei rih a ni.

Chaw ka la ei mêk a ni.

Tûnah chuan chaw ka ei mêk a ni.

Engnge i tih ? Chaw ka ei.

Hêng zawng zawng hian tûna thil tih (real present) a kâwk vek a. A hnunhng ber pawh hian engmah belh lovin tûna thil tih (real present) a kâwk tho a ni.

(5) Present Perfect Tense.

Tûna thil tih zawh hlîm hlawl, Present Perfect Tense ang chi hi verb hnunga ta emaw tawh emaw belhin kan sawi thín.

Hetiingin :

Bâwng bo chu an hmu ta.

Bâwng bo chu an hmu tawh e.

Matric ka pass ve ta asin.

Kha i lo kal ta maw ?

Chaw i ei kham tawh em ni ?

I hrathiam ta maw ?

(6) Present Perfect Continuous leh Present Progressive

Heng tense pahnih, Present Perfect Continuous leh Present Progressive te hi inang rengin kan hmang a ni deuh mai âwn e. Han thliar hran ngaihna vak kan nei lo. Sâptawnga Present Perfect Continuous angin kan sawi a ni deuh ber a, mahse Mizo tawngah chuan Present Progressive pawh a ni tho bawk si. He tense hi, verb-a thu thênkhat, hêng—reng, cheu, fo, la... ... reng, (la + v + reng) etc. belhin kan siam thîn a ni.

Hetiangan :

Nang hi i thu reng mai a.

I la dîng cheu a ni maw ?

He milem chu a la intâr fo mai â !

An la thu reng mai.

Kan la dîng reng mai.

(7) Future Tense.

Thil la tih tûr sawina, Future Tense hi Verb hnunga ang, dawn, dahin kan siam thîn.

Hetiangan :

Naktûkah ka lo kal ang.

Kâr lehah kan exam dawn.

Lohkha ka chhlar dawn.

Dâr kuash ka mu ang.

(8) Future Perfect Tense.

Kan hma tam hun lo la thlang tûr lo thlen

chiah hmaa thil lo tih zawh hman tawh tûr sawina Future Perfect Tense hi kan hman ve baw k a. Chu mi tense kan hman dân ber chu verb hnunga "tawh ang" emaw "tawh tûr" emaw belhin leh kan hmaa hun lo thleng tûr chu sawi telin a ni.

I lo kal leh hun chuan ka lo ti zo tawh ang.

Krismas hun chuan kan result a chhuak tawh ang.

Tlaiah chuan kawr chu ka lo thui zo diam tawh ang.

Dâr thumah chuan inpeih diam tawh tûr a ni ang.

Thim hmain ei rawng chu lo bâwl zawh diam tawh tûr a ni.

Hêngahte hian "lo kal leh hun" tih te, "Krismas" tih te, "Tlaiah" tih te, "Dâr thumah" tih te, "Thim hmain" tih te hian a sawitu sawi lai aţanga hun lo la thleng rih lo a kâwk a. Chuvângin Future Perfect a ni.

Amaherawhchu thil awmphung pângngai ve hrim hrim he mi form ang deuh chiah baw k hian kan sawi thei a. Chu erawh chu Future Perfect nilovin "general statement" emaw "factual description" emaw a ni mai a. Thil lo la thleng tûr a kâwk chuang lo.

Hetiangan:

Chaw ei hmain tblêng chu lo silfai lâwk diam tûr alâwm.

Thlai chin hmain lei chu lo leh phut vek tûr a ni a.

Exam hmain zirlai chu lo ennawn zawh vek thîn tûr a ni.

Thlasik hmain thawmhnaw lum lo lei lâwk diam thîn tûr a ni.

Future Perfect-ah chuan a tlangpui thuin nakin lam sawina "ang" tih hi kan hman tel a, factual statement-ah erawh chuan kan hman tel lo a ni.

Mizo ɬawng hman dân.

(I) Mizo ɬawng hman dân hrang hrangte.

ɬawng rêng rêng hi a hmangtu an tam tham deuh chuan hmun hrang hranga hman dân a inang thlap thei ɬhîn lo va. ɬawng kalhmang te, lam rîk dân te a inang thlap thei ɬhîn lo va. ɬawng kalhmang te, lam rîk dân te, thu hman te pawh a hrang hlek hlek duh hle ɬhîo. Mizo ɬawng pawh hi chutiang chu a ni ve a. ɬhil ɬhenkhat chu khaw ohhak lama sawi dân leh khaw thlang lama sawi dân te, ohhim lama sawi dân te a danglam deuh vek mai a. Hêngah hian a dik ber sawi a har a. A hmangtute chuan anmahni hman dân chu dik berah an ngai ɬeuh mai a ni. A entir nân hêngte hi lo ɬhîr ila :

“Âr a dawkdawlêk.”

“Âr a dawkdawlâk.”

“Âr a kawkkawdâk.”

Lunglei bialah chuan a hmasa ber khi an hman dân a ni a, khaw ohhak lamah chuan a dawttu khi an hman dân a ni a, khaw thlang lamah chuan a hnahnung ber khi an hman dân a ni thung a. A eng hi nge dik ber tib inzâwt ila, kan ohhân dân chu a hrang nual mai thei. A dik ber kan briat theih nân lam rîk dân sawina dictionary, (pronouncing dictionary) hman tûr bika siam leh pawm ngheh kan nei si lo va. Chuvângin inhnialna tâwp thei lo kan hmabâk mai ang. ɬawng hrang hrang rîk dân leh kalhmang zirna. (Linguistics) lama mi thiam “Linguist” an tihte chuan ɬawng hman dân thuah

hian mipui tam tâwkin an lo hman tlân, ram bung hrang tih tham deuhva miten inbiak leh inbriat pawh tawn nâna an lo hman tlân a nih chuan, chúng lai ram leh chúng laia mite hman dân a ni, tia dika pawm mai târ a ni, an ti a. Hetiang hian Mizo tawng thu thenkhat pawh hi kan thlir ve mai a tha ang.

Hêng thute hi lo thlir leh ila :

“He milem hi tu **ziah** nge ni ?”

“He milem hi tu **ziak** nge ni ?”

Mizoram chhim lam chuan a chungnung zâwk ang khian an sawi a, hmâr lamah chuan a hnua-hnung zâwk ang khian an sawi thung a. Hêngte pawh hi a dik lo, tih mai theh a ni lo ve ve a. Kan hman dân a inang lo deuh a ni mai zâwk a. A dik ve ve tho a ni. Thil thenkhat phei chu hêng aia danglam nasa zâwka sawi pawh kan nei a.

Hêngte hi lo en ila :

“Vawkin kaichhan an sâwm dâwn.”

“Vawkin tha an la dâwn.”

Naupang deuh leh khawpuia seilian nula tlang-vâl tân chuan a awmzia pawh hi briat a har kle âwm e. Thawk thei mang lovin an hua tul thawk tûrin ngamlâk an sâwn a, vawk an talh a, ei tûr an siam sak thîn thu sawina a ni a. Hmâr lamah chuan a chungnung zâwk ang khi sawi dân tlang-pui a ni a, chhim lamah chuan a hnubnûng zâwk ang khi sawi dân ber a ni. A hmanna hmunah chuan a dik ve ve a ni.

Thil dang pawh inang lo hlek hleka lam kan ngah a, mahse kan inbriat tawn theih hi chuan dik-ah inpawmpui zêl mai ila a tha mai âwm e. A dik lo intih sak mai theih a ni lo.

Hêng a hnusia thute pawh hi mi hrang hrang lam dân a ni hlawm a, a thente hi chu tlêma jawng upa deuh pawh a ni mai thei e.

balhla	...	...	banhla.
favai	...	...	fawvai.
favâng	...	...	fawvâng
fanghma	...	...	fawnghma
muhil	...	...	munghil.
kiuhit	...	...	kiuhik.
kho	...	...	fawng.
khuhhriang	...	...	belthlêng.
kurtai	...	...	kawrtai.
khêl mual	...	...	khêl zâwl.
hreikawl	...	...	bahhnuk.
kailâwn	...	...	kaijên.
kaihtleh chemtê	...	...	kawihthleh chemtê.
khawi zû	...	...	khuai zû
ugûn	...	...	banbun.
êmping	...	...	paîêm.
bêm	...	...	paipêr.
fairel bêl	...	...	buhfai bêl.
sahzum	...	...	sahthlau.
thutthleng	...	...	thutphah.
thlênglep	...	...	chhinlep.
ngelnghet	...	...	ngialnghet

sana		sawna
sinhlu		sunhlu
rumal		rawmawl
zungchal		zungpir
pawmrem		pangrem, betrem.
thîr tiang		tiang thîr.

Thil hming thenkhat pawh chhimah leh hmârah kan vuah danglam hle. Mahse tûnah ohuan mi kan inawmpawlh nasa ta a, kan thil hming vuah inang lo pawh mak kan intih sak ta lo viau mai.

Hêngte hi :

Hmârah.

Chhimah.

Kâwlthei		Kawiâm
Lâmkhuang		Lau
Chawhtawlh		Maihùn
Saidawiûm		Palang
Tengterê		Chhimkolêk

(2) Mizo ãawng hman dân dik lo.

Amaherawhohu chhim leh hmâra mipui tam tâwkin nghet taka kan lo hman tawh, inang lo mah se dika ngaib tho loh theih loh ang chi ni lo, khawimaw lai laja mi tlêm tham tê tén mi dangte hman ang lo tak taka ãawngkam lo hman a awm bawh a. Chûngte erawh chu ãawng dân dika pawm theih a ni âwm lo ve. Sentence kalhmang (Structure) dik pawh a ni mang lo.

Hetiingin :

Solfa i zai ang u.

Hla an zai.

Min lo lêng rawh u.

Ka pensil ka bo daih mai.

Lo va kal chhûng rawh u.

Kan lo va kal chhûng ang e.

Chhûninah hian thu sawiah min lo ruat ve a.

Khing a chung a sentence kan han târ lante khi a huuhnûng ber tih loh hi chu Chhimituipui District leh Lunglei chhim lam hla vak lova mite jawng hman dân a ni deuh va. Mizoram hmun dangah chuan khitianga hmang ve khi an awm awm lo ve. Sentence huuhnûng ber khi erawh chu Aizawl hmâr lam hla vak lova mi thenkhat hman dân a ni thung a. Hmun dangah an hman ve kan bre mang lo.

Hetieng hian kan sawi zâwk thin.

Solfa i sa ang u.

Hla an sa.

Lo lêng rawh u.

Ka pensil ka hloh daih mai, emaw

Ka pensil ka tibo daih mai.

Lo va kal mai rawh u, emaw

Lo va kal rih phawt rawh u.

Kan lo va kal rih mai ang e, emaw

Kan lo va kal ta mai ang e.

Vawiin chhûnah hian thu sawiah min lo ruat ve a.

Vawiin chawhnuah hian thu sawiah min lo ruat
ve a.

“Zai” hi amaha hman mai târ a ni a, hla emaw solfa emaw nêh kan hmang kawp ngai lo. Hla kan sa emaw solfa kan sa emaw a ni a, ohutia hla emaw solfa emaw kan sa chu kan “zai” a ni.

Tin, “Min lo lêng rawh u,” tihah hian “min” hi a chuang mai mai, telh ngai lo a ni a. “Lo lêng rawh u,” tih mai emaw, “Kan inah lo lêng rawh u,” tih emaw a ni târ a ni.

Tin, Sentence palinaa “bo” pawh hi “hloh” emaw “tibo” emaw a ni tûr a ni. Sentence panganaa “chhûng” hi hun engemawtisawina niin a lang a. Mabse “chhûng” hman dân dik a ni lo. A aiah hian “rih” emaw “ta rih” emaw hman zâwk tûr a ni. A huuhnûng bera “Chhûnin” tih pawh hi hman dân pângngaiah chuan “Vawiin chhûn” emaw “Vawiin emaw tih zâwk tûr a ni. Hêng — “vawiin,” “tûkin”, “zânin”, tihte hi chu kan hman dân a ni a, “chhûnin” tih erawh hi chu kan hmang ngai lo a ni.

Tin, tûn lai hian nula tlangvâl chin tawhte pawh hian Mizo tawng dik mang lo hman an chîng hle a. “Zânin” tih nân te hian “tûn zân” tih emaw “vawiin zân” tih emaw an chîng hle. “Tûkin” tih nâna “tûn zîng” tih te pawh hi a hriat theih naa hman dân pângngai a tling lo.

Hêng sentence-te phei hi chu a dik lo hle mai :

A va khawngaihthlâkawm êm !

A lungngaihthlâkawm êm mai !

Hêngte hi hetia sawi mai tûr a ni :

A va khawngaihthlâk êm !

A lungngaihthlâk êm mai !

“Thlâk” leh “awm” hi ahranga hman mi ve ve a ni a, hman kawp a tûl lo. Hman kawp chuan a awmzia a chhe zo vek zâwk a ni.

Hêng thute hi en teh :

Lungngaihthlâk, khawngaihthlâk, lainatthlâk, ngai-natthlâk, ngilneihthlâk, râpthlâk, chapothlâk, in-duhthlâk, inhuatthlâk, inîtsîkthlâk, tlâwmthlâk, nun chhiatthlâk, nun râwnthlâk, inngaihsânthlâk,

inngeihlâwmthlâk, inngeihropuithlâk, inngeihhlut-
thlâk, âthlâk, finthlâk, remhriatthlâk, rembriat
lohthlâk, hrisêlthlâk, hrisêl lohthlâk, chakthlâk,
chak lohthlâk, dawizepthlâk, huaisenthlâk, mipat-
thlâk, hmeichhiatthlâk, naupanthlâk, upatthlâk,
tarthlâk, thuneihthlâk, thuneih lohthlâk, innêl-
thlâk, inhlaubthlâk, runthlâk, themthiamthlâk,
themthiam lohthlâk, ŋuanranthlâk, ŋuanmuanthlâk,
hnuufûmthlâk, vânduethlâk, hlimthlâk, vânnethlâk,
etc. etc.

Hêng thute hi en bawk teh :

duhawm, ngainatawm, lainatawm, hmangaihawm,
ngaihsânawm, fakawm, ohawisânawm, ngaihropui-
awm, ohhuanawm, awhawm, hlimawm, lâwmawm,
pawmawm, îtawm, demawm, ngeiawm, runawm,
ialawm, sitawm, tenawm, hmusitawm, rinhlelh-
awm, îtsikawm,

Naupang ŋhenkhat chuan hetiangte hian an sawi mai:

Ka tui in a hâl.

Ka tuisik in a hâl.

Hêngte hi bre thei mah ila a dik lo va, a dikin
hetiang hian tihtîr ni sela, a duhawm hle ang :

Ka tui a hâl emaw,

Tui in ka duh, emaw

Tuisik in ka duh, tiin.

